

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახაზებიანი გაზეთი; გამოდის ყოველ კვირა დღეს
№ 28 **ივლისი 5 1898 წ.** **№ 28**

შინაარსი: ცოტა რამ ისტორიიდან ნ. ყორღანისი.—სხვა-და-სხვა ამბავი.—კვალის კორესპონდენცია.—კვირიდან კვირამდე.—გ. ქალაქდიდელის სიკვდილის გამო, ლექსი დუტე მეგრულია.—წერილი საინგილოდან ნ. კ—სა.—საიდუქლო ბათები ჰორანტოსი.—კიდევ ორიოდე სიტყვა ჩვენ ინტელიგენციასზე ი. ფარიან-სა.—მგზავრის შენიშვნები (გაგრძელება) ფ. პატრიშვილისა.—ტანი მოთხრობა დ. თომაშვილისა.

რედაქციის ადრესი: არტილერის ქუჩა № 5, იმის პირდაპირ სადაც აქამდის რედაქცია იმყოფებოდა.

კვალის ხელის მომწერლებს მოვავრებთ ვისაც ფული არ შემოუტანიათ პირველ ივლისიდან გაზეთი ესპობათ.

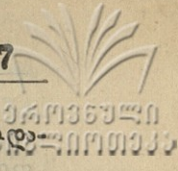
ცოტა რამ ისტორიიდან.

ღღეს მთელი საფრანგეთი დღესასწაულშია გახეული. დღესასწაულობს დიდი და პატარა, ღარიბი და მდიდარი, ქალი და კაცი. ყოველ ქალაქს, ყოველ კუთხეს საღვთისწაულო ფერი ადევს, სამხიარულო ბეჭედი აზის, სასამოენო მზადებაშია. ეს არის საერო, საყოველთაო დღესასწაული და გძელდება არა ერთი ან ორი დღე არამედ ორი კვირაც. რა დღეა ეს დღე? რა ამხიარულებს საფრანგეთს? ეს დღე ვახლავს—დღე პარიველთა აჯანყების და ბასტილის აღების. ორ ივლისს, 1789 წ., აჯანყებულმა ხალხმა ბასტილია დაანგრია, ამას არ ივიწყებს საფრანგეთი და მასთან ერთად არ ივიწყებს მთელი ევროპა, მთელი კაცობრიობა. რატომ? რისთვის? რა არის ბასტილია? ბასტილია—ეს ერთი ძველის-ძველი ციხე იყო,

აგებული პარიჟის მიყრუებულ ქუჩაზე. ციხე არა გარეშე მტერთაგან დასაცავათ აშენებული, არა უცხოეთთან ბრძოლაში გამოსაყენებელი, არამედ შინაურ მოქალაქეთა საპყრობილეთ გაკეთებული, შინაურ ხალხთან საბრძოლველათ მოეგონებული. ბასტილია სატუსალოა, სატუსალო უსაშინელოესი და უსაშიშროესი, რომელიც კი ოდესმე ქვეყანაზე აღუპართაფთ. თიქრობ სხვანაირათ—ვინემ ერთი რომელიმე ეფისკოპოსი?—მაშ მობრძანდით ბასტილიაში. თიქრობ სხვანაირათ—ვინემ პოლიციის ერთი რომელიმე უფროსი?—მაშ მობრძანდით ბასტილიაში. და მერე იცით რას ნიშნავს ბასტილიაში შესვლა? ბასტილიაში შესვლა—ეს სამარეში ცოცხლათ ჩასვლაა, კუბოში ცოცხლათ ჩასვენებაა, მიწაში ცოცხლათ დამარხება. მაგრამ, უბედურობაც ის არის, რომ ყოველივე ეს ცოცხლათ არის, ყოველივე ამას გრძნობ, ხედავ და განა შეიძლება იმაზე უფრო სატანჯველი, როცა შენივე დასამარება შენვე უნდა იგრძნო, შენვე უნდა იხილო? დიან, ბასტილია საპყრობილეა, საპყრობილე ისეთი საიდუმლოებით და სიბნელით მოცული, რომ ერთ მის გაგონებაზე თანამედროვეთ ქრუანტელს დაუეღიდა ხოლმე ტანში. მისი შესავა-

ლი კარები ურიცხვნი იყო, ხოლო გამოსავალი კი არც ერთი. შეიძლება სადმე წამოგვცდა ისეთი რამ, რაც არ მოეწონა ბატონ პოლიციელს, მორჩა და გათავდა, შენი ბინა ბასტილიაა. შეიძლება ისეთი რამ დასწერე, რაც ეჭვით უყურებს არსებულ თვითნებობას, ეს საკმარისია, შენი ბინა ბასტილიაა. ბასტილია ბინაა ყველა თავისუფალ მოაზრეთა, ყველა პარლამენტარული მოლაპარაკეთა, ყველა პათიოსან მწერალთა. აზრი, ლაპარაკი, მწერლობა—აი რას ერჩის და ებრძვის ბასტილია. ნაკლები აზრი, ნაკლები სიტყვა, ნაკლები წერა საზოგადოებაში; მეტი შეუგნებლობა, მეტი სიჩუმე, მეტი მოთინება ხალხში—აი ბასტილიის მიზანი და მოწოდება. გონება თავისუფალია აფრიკაში, ველურ ხალხში, გონება ბორკილია სარანგეთში, პარიჟში, განათლებულ ხალხში. იქ თვალი გაქვს იმიტომ, რომ დაინახო, აქ თვალი გაქვს იმიტომ, რომ დაიბრმავო; იქ ყური გაქვს იმიტომ რომ გაიგონო, აქ ყური გაქვს იმიტომ, რომ მოიყრუო; იქ ენა გაქვს იმიტომ, რომ იმეტყველო, აქ ენა გაქვს იმიტომ, რომ დაიღუპო. ერთი სიტყვით ხვედრი ცივილიზაციისა სატუსალოა, ხვედრი სიველურისა თავისუფლებაა. მონობა ახალი მოვლენაა, თავისუფლება კი ძველია—თქვა ქალბატონ სტაელმა. მაშ ალვადგინოთ თავისუფლება, მოვიპოვოთ ეს დაკარგული სამოთხეო—გაისმა აქ იქ საფრანგეთში. აი ამ ხმის დასათრგუნავათ ააშენეს უზარ-მაზარი ციხე, აამალღეს ბასტილია. ასეთი ბასტილია სულ ოცამდი იყო საფრანგეთში. მარა ყველა ეს თავს იყრიდა ერთ უმთავრეს ბასტილიაში, რომელიც პარიჟს გადაჰყურებდა. პარიჟი საფრანგეთის ქალაქთა ქალაქია, პარიჟის ბასტილია საფრანგეთის ბასტილიათა ზესტალიაა. ფრანგთა აზროვნება, ლტოლვალება და მისწრაფება პარიჟში პოულობს საბუღარს, აქ იკრიბება და ერთ მედვარ ტალღათ ხდება. მარა აქვე სათავეში ბასტილიაა და ეს ტალღაც ბასტილიაში გადადის და იქ ჯურღმულში იფანტება. ამ ნაირათ, საფრანგეთი მდგომარეობს პარიჟში, პარიჟი კი ბასტილიაში. და განა მართო საფრანგეთი? არა, საფრანგეთი—მთელი კაცობრიობაა, მისი მიღრეკილება—მთელი ევროპის მიღრეკილებაა, მისი შელახული სახელი—ეს ქვეყნის შელახვაა. ბასტილია გადაეფარა პარიჟს, გადაეფარა საფრანგეთს, გადაეფარა კაცობრიობას. ბასტილიამ დაატუსაღა კაცობრიობის აზროვნება! აზროვნება ხომ ადამიანის აუცარლებელი მოთხოვნილებაა, ის უსახდეროა. აზრით ყველგან შეგიძლია იყო, ყველაფერს შეგიძლია შეეხო, ის შევარდნივით მალის, ხანჯალივით ბასრის, ცეცხლივით შიშავს, ზღვასავით მღელვარეა, ქარ-ტყვილივით მძლავრია და ამის შეკავება, გზის გადაღობვა... ჰო, რა ადვილია და იმავე დროს

რა ძნელია! მოაზრე ერთი მოაზრე ქვეყანას და იხილავს ხაც რომ ადვილია; მოაზრე ქვეყანას აზროვნებას და იხილავს რომ ძნელია; ეს შეუძლებელია. შეუძლებელია იმიტომ რომ აზრი უხილავია, ხელ-შეუხებელია, ის აქაც არის, იქაც არის, აქაც ანათებს იქაც ანათებს, ყველგან მყოფელი, ყველგან მანათობელი და ამის შეკავება... ჰო, რა ძნელია, რა ძნელია... და აი ასეთ ძნელ საქმეს ემსახურებოდა ბასტილია. ეს კიდევ ცოტაა, ბასტილიამ დაატუსაღა ადამიანის მეტყველება. სურს ვისმეს თავისი აზრი გამოთქვას, ადის ტრიბუნაზე, იწყებს ლაპარაკს—ლაპარაკობს კარგს, აეს, სისულელეს, სიბრძნეს, ამას, იმას—ყველა ეს სულ ერთია, ის არ ჩერდება, ის ლაპარაკობს. თავის აზრს, თავის გრძობებს, თავის რწმენას, ლხინს თუ მწუხარებას, ოცნებას თუ სინამდვილეს ორივე ხელით აქეთ-იქით თვს, აწვეს, ქვეყნის ოთხივე კუთხეს ესერის. მისი სიტყვა ესმის მსმენელს, ესმის სამშობლოს, ესმის კაცობრიობას. და რამდენათაც ის ძლიერია, იმდენათ შორს, შორს ისმის მისი ჟღერა. მარა, აი, ბასტილია აიმართა და ყოველივე გაქრა. ბასტილიამ დამარხა ადამიანის მეტყველება. ბასტილია ქადაგებს პირუტყვობას და ამაგრებს უენობას. შესაძლებელია ეს? დადუმეთ ერთი კაცია—ეს ძალიან ადვილია; დადუმეთ კაცობრიობა—ეს შეუძლებელია. და ასეთ შეუძლებელ საქმეს ემსახურებოდა ბასტილია! ის რაც უნდა მოხდეს—დეე მოხდეს, ის რაც უნდა დაიბადოს—დეე დაიბადოს, ის რაც უნდა აღორძინდეს—დეე აღორძინდეს, ამ ბუნებრივი მსვლელობის შეკავება—ნაეში მჯდომის მენავესთან ბრძოლაა, ეს არეულ-დარეულობაა, ეს უწყეს-რიგობაა. სწორეთ ასეთი იყო ბასტილიის მოქმედება; წესრიგი ბასტილიით! სიმშვიდე ბასტილიით! დიანაც იყო სიმშვიდე, იქ სადაც სიცოცხლე არ არის რასაკვირველი სიმშვიდეა. ბასტილიის ქვეყანაზე გამეფება—ეს ქვეყნის ბასტილიათ გადაქცევაა. ბასტილიის დანგრევა—ეს ქვეყნის ბასტილიიდან გამოხსნაა. ვის უნდა გამეფებია ის? ვის უნდა დაენგრია ის? ბასტილიის დაბლა მთელი ხალხი იდგა, ვინ იდგა მის მალლა? ვინ და არისტოკრატია და სამღვდლოება. ბასტილია—აი ამათა instrumentum regni—ბატონობის იარაღი იყო. ის ნიშნავს ამ ორი წოდების ძალ მომრეობას და გამძლავრებას. ცხადია, ბასტილია უნდა გაემგრება ამათ, ხოლო უნდა დაენგრია ხალხს. ხალხის წინ-წაწევა ბასტილიის უკან დაწევაა, ხალხის გაგონიერება ბასტილიის ფრთების შეკვეცვაა, ხალხის გაღონიერება ბასტილიის დარღვევაა. მარა საკვირველი ის არის, რომ რამდენათ ცხოვრება განვითარდა, იმდენათ ბასტილია აუტანელათ განადგეს; მისი ფანჯრები სანახევროთ ამოაშენეს, ტუ-

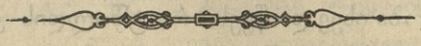

საღმასინათლოე არ დაინახოსო, სასეირნო ადგილები გა-
 აუქმეს, ტუსაღმა კარგი ჰაერი არ ჩაისუნთქოსო, გა-
 ლაენი აამაღლეს, შიგნიდან არაფერ გაიქცეს და გა-
 რედან არაფერ დაგვეცესო. ერთი სიტყვით ციხე
 ჯოჯოხეთით აქციეს. და აი, ამ ჯოჯოხეთში მიაჯა-
 ჰვეს საფრანგეთის ამირანი, ამირანი შეუღრეკელი,
 გაუჩრებელი, დაუღალავი, დაუთრგუნეელი, მუდამ
 მოძრავი, მუდამ მღელვარე, მუდამ მებრძოლი—ეს
 ამირანი ადამიანის გონებაა. ეს ადამიანის გონებაა,
 რომელიც ბასტილიაში დააწყვიდეს ერთ საუკუნეს,
 ორ საუკუნეს, სამს, ხუთ საუკუნეს, მარა ბოლოს
 მაინც იშოვა გამოსავალი და გამოვიდა კიდევ უფ-
 რო გაახალგაზრდებული, გაძლიერებული და გასაქტა-
 კებული.

აი რას წერს ერთი ასეთი მიჯაჭვული ამირანი
 (მირაბო) 1778 წ. თავის შეილს: „ჩემო შეილო,
 მე არ მელირსა აკენს მერე შენი კოცნა, მე მომ-
 ტაცეს ეს სიტკბოება, შენ არც-კი იცი თუ რა ნა-
 ირი მამა ვიქნებოდი შენთვის. მარა იქონიე მაინც
 ჩემი პატივის ცემა და გადაეცი ეს შენ შეილსაც.
 როცა ამას წაიკითხავ შექველია მე ცოცხალი აღარ
 ვიქნები. შენ აქ ამოიკითხავ იმას რაც პატივსაცემი
 იყო ჩემში, ეს არის ჩემი სიყვარული ჭეშმარიტების
 და სიმართლისა, ეს არის ჩემი ზიზღი პირ-მოთნეო-
 ბის და მტარვალობისადმი ჰო, შეილო ჩემო, უფრ-
 თხილდი მამაშენის ნაკლულევენებას, სამაგიეროთ
 შეითვისე მისი მამაცობა, შემომფიცე, რომ საუკუნო
 ომს გამოუცხადებ მტარვალობას..“ ამ ომამაც აღარ
 დაიგვიანა, თერთმეტ წელს შემდეგ იმან იფეთქა სა-
 ფრანგეთის ოთხსავე კუთხეში. ხალხი შეეტაკა თავის
 უფროსებს. გაჩაღდა რევოლიუცია. ასეთ საერთო
 არეულობაში გათენდა ორი იელისი. ხალხში შიმ-
 შილობაა. ხალხი კი იარაღს თხოულობს. რისთვის?
 ფურნის გასაცარცვავეთ? კუჭის დასაკმაყოფილებლათ?
 რა სათქმელია, არა ამისთვის, არამედ ბასტილიის
 ასაღებათ! მუშა, ხელოსანი, მეწვრილმანე—ყველა
 ბასტილიისაკენ მიიწევა, ნეტა მაინც ოდესმე აქ ჩაე-
 მწყედით მათი წრის კაცი, მათი ნაცნობი, მათი
 ნათესავი. მიუხედავთ ამისა, ხალხი პურის მაგიერ
 ციხეს თხოულობს! იმ ციხეს, სადაც სიმართლითის
 და ჭეშმარიტებისთვის საუკუნოებით იტანჯებოდნენ. აი
 ასეთი მაღალი გრძნობით არის შეპყრობილი ხალხი და
 მაშინაც კი როცა ის დაბლა ეშვება, თუმცა იშვიათათ,
 თავის სიღიადეს მაინც არ ჰკარგავს,—„მე ვკვდები მე-
 გობრებო, მარა ნუ გეშინიათ, მაინც აიღებთ“—მია-
 ძანა ბასტილიის კარებთან სასიკვდილოთ დაჭრილ
 მუშამ თავის თანამებრძოლთ. და კიდევ აიღეს. ის
 ერთიანათ დაანგრის, ქვა-ქვაზედაც აღარ დატოვეს.
 ახალმა ღრომ შური იძია და დღე ამ შურის ძიებისა

არის დღე ქვეყნის განახლების და ძველი უფ-
 ლური ბორკილების დამსწერვის.
 აი რას დღესასწაულობს დღეს საფრანგეთი, აი
 რას შეიცავს ეს დღესასწაული.

ნ. ყოჩანია.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ეს ათი დღეა თ. იენე მახბელი დაიკარგა. პო-
 ლიცია, ნათესავები და მეგობრები დაეძებნენ, მარა
 დღემდის მისი კვალიც ვერ აღმოაჩინეს. უეჭველია აქ
 რაღაც დიდი საიდუმლოება უნდა იყოს და, როგორც
 ჩანს, ამის გამოაშკარაება დიდ ღროსაც მოითხოვს.

როგორც უწყით, მასწავლებელი დუმბაძე, რო-
 მელსაც მისი თანაშემწე ქალის მოკვლა ბრალდებოდა,
 ოლქის სასამართლომ გაამართლა იმ საბუთით, რომ
 „შეშლილია და მიუსაჯა საავთმყოფოში დატოვე-
 ბა. ამის წინააღმდეგ პროკურორმა (და აგრეთვე დუ-
 მბაძემ) პროტესტი შეიტანა სასამართლო პალატაში.
 პროკურორი უარს ჰყოფს დუმბაძის შეშლილობას
 და თხოვს პალატას: გააუქმოს ოლქის სასამართლოს
 განაჩენი, იცნას ის დამნაშავეთ მეორე ტომის 1455
 მუხლის ძალით, მარა ამასთანავე შუამდგომლობა
 აღძრას ხელმწიფე იმპერატორის წინაშე, რათა ეს
 სასჯელი ევატიოს დუმბაძეს ან და ისეთი სასჯელი
 მიეცეს, რაც უფლებების ჩამორთმევას არ შეიცავს.
 „ამის უფლება მან მოიპოვა თავისი სინდისიერი მუ-
 შაობით სახალხო განათლების ასპარეზზეო.“

პოლიციამ დაკეტა თფილისის ორი ქარხანა
 იმისთვის, რომ შენობა ძალიან ძველია, შეიძლება
 ჩამოინგრეს და ხალხი დაზარალოსო.

თფილისის ერთ ხმოსანს საბჭოში წინადადება
 შეუტანია: ამოეარჩიოთ მუდმივი სარევიზიო კომისია
 ხმოსანებისაგან, რომლის მოვალეობა იქნება ქალაქის
 საქმეების ყოველ მხრივი გაშინჯვა და შემოწმებაო.

27 იენის ოზურგეთში მომადარ გურიის თავად-
 აზნაურთა საგანგებო კრებამ დაადგინა: ოზურგეთის
 მომავალ პროგინაზიას შეეწიოთ ორი ათასი მანე-
 თი ყოველ წლივო. კარგი მაგალითია, თუ ეს, რასა-
 კვირეულია, მართო განაჩენათ არ ღარჩა.

ქუთაისის ქალაქის არჩენები დაუმტკიცებია
 მთავრობას.

ბათომიდან გეწერენ: 25 ივნისს ბეთანოვის ზა-
ოღში მუშათა შორის უთანხმოება მოხდა. ოსმა-
ლეთის ქვეშევრდომებმა განაცხადეს დაკლებულ ფა-
სათ მუშაობა (50 კაპ., 70 - 80 კ. მაგიერ). ადგილო-
ბრივ მუშებმა არ მიუშვეს ისინი სამუშაოზე და კი-
ნალამ სისხლის ღერა მოხდა. მარა მალე დაამშვიდეს
და მუშაობა ისევ დაიწყო. როტმილდის ქარხანაშიაც
დაუკლეს ფასი დღეში 40 კაპეკამდე.

დაარსდა ნავთის მწარმოებელი ახალი ამხანა-
გობა სახელწოდებით: „ი. გ. თუმაევი და აშ.“ რო-
მელსაც ძირის თანხათ ორი მილიონი მან. აქვს.

ჩქარა დაასრულებენ გლენთა დებულების გადა-
შინჯვას და შემოდგომაზე უკვე შემუშავებული იქ-
ნება პლანი ახალი დებულებისა.

სამინისტრო ამზადებს ახალ ნორმალურ წეს-
დებას სახალხო კითხვების და ბიბლიოთეკების შე-
სახებ.

„კვალის“ კორესპონდენცია.

ბათომი. იყო დრო, როცა ბათომის მექარხნეები
მუშებს ეძებდნენ, მეტი ჯამაგირითაც ასარგებლებ-
დნენ მარა საკმარის მანც ვერ შოულობდნენ; ორ მანე-
თამდის აძლევდნენ უბრალო მუშას დღეში, მაგრამ
მუშა ამასაც არ ჯერდებოდა, რადგანაც ქარხნის გა-
რეთაც ბლომათ იყო სამუშაო; აქ უფრო მეტსაც
ღებულობდა და დასახიჩრებაც არ მოელოდა მანქა-
ნებისაგან. ცხადია წინანდელ ბათომის მუშებს ვაცი-
ლებით უკეთესი ბედი ჰქონებიათ ახლანდელეებზე.
წინეთ მუშათა რიცხვი ისე დიდი არ იყო, როგორც ახ-
ლა არის, მაშინ სოფლელი იშვიათათ თუ გამოდიოდა
თავის სოფლიდან. ის ცოტათ თუ ბევრათ იქაც იკმა-
ყოფილებდა თავს, და კიდევ კარგათ ვერ მიმხდარიყო
თუ თავის კერის მოშორებით ფული იშოვებოდა.
ასში ერთი, ისიც მიწის მუშაობის არა მოყვარული,
თუ გამოდიოდა გარეთ. მაშინ ბათომი ბინძურ თა-
თრულ ღუქნებიდან, ევროპიულ ქალაქათ უნდა გა-
დაკეთებულიყო: უნდა აგებულიყო ქვის სახლები,
გამართულიყო ქვით მოფენილი ქუჩები და სხ. და სხ.

მაგრამ „დრონი იცვალენ“, თუ წინეთ სოფლე-
ბიდან იპატივებდნენ მუშებს, დღეს თავის თავათ ქარ-
ხნის ალაყაფის კარებთან გროვდებიან მუშები გულ-
ზე ხელ დაკრეფილნი და ელოდებიან სამუშაოს,
მაგრამ ამაოთ; მათ არაფერ არ უძახის, არაფერ არ პატ-
რონ-ფარველობს. რათა? რატომ ხდება ეს? სოფელში
მიწას ძალა მოაკლდა. ის წინანდელულათ აღარ აჯილ-

დობს მშრომელ მარჯვენას; იძლევა მხოლოდ მცირე
ჯილდოს, რომლითაც გლენს არამც თუ შეუძლია სხვა
და სხვა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, არამედ
მას და მის ოჯახს სარჩოთაც არ ჰყოფნის. თავის
რჩენის სახსარი კლებულობს და სუსტდება, ათას
გვარი მოთხოვნილება კი დღითი დღე მატულობს
და დიდდება, ცხოვრება გაჭირდა და აი, გაისმა ხმა:
„კერასთან ტრიალით არაფერი გამოდის, მინდა
სადმე ფულის საშოვნელათ წავიდეთ.“ მწარე ბედმა
ჰკრა გლენს პანლური, (არა მარტო გლენს, არამედ
სხვა წოდებასაც), მიატოვებინა ცოლ-შვილი, მოხუ-
ცი დედ-მამა და ბათომის ქარხნების ალაყაფის კარე-
ბთან ამოაყოფინა თავი. აქ მას სხვა ათასიც
დახვდა და თუ სამუშაო რამ გამოჩნდა ამუშავებენ
იმას, ვინც ყველაზე უფრო ნაკლებ შრომის სასყი-
დელს მოითხოვს. მაშ, საკვირველიც არ არის თუ
დღეს შრომის ფასმა ქარხნებში აგრე შესამჩნევათ
დაიწია. ამას კიდევ ისიც დაუმატეთ, რომ სამუშაო
იშვიათათ იშოვება და თქვენ ადგილათ შეგეძლე-
ბათ წარმოიდგინოთ ახლანდელი მუშების მდგომარ-
ეობა ბათუმში.

რას უცდიან მუშები, თუ სამუშაო არა აქვსთო?
იკითხავს მკითხველი, ხომ არაფერ ატყუილებს მათ
სამუშაოს მოგვეძებო? ამ კითხვაზე მკითხველს ასე
მივუგებ: სიტყვით არა და საქმით კი. აი, ბატონებო
რას უცდის: ხანდახან მექარხნეები უმატებენ მუშა-
ობას, სწორეთ მაშინ, როცა მათ გემი აქ ჰყავთ და
რამდენსამე დღეს უნდა დატვირთოს ნავთით სა-
საფე სკიერებით და დანიშნულ ვადაზე გაამგ-
ზავრონ. მაშინ ქარხნის პატრონი უმატებს მუ-
შაობას; გუშინ თუ ოთხასი კაცი მუშაობდა, დღეს
1500 კაცმა უნდა იმუშაოს მის ქარხანაში, რომ
დროზე გემის პატრონთან პირ ნათლათ გამოვიდეს.
მერე? მერე კი მუშებს ქარხანაში სამუშაო არა
აქეთ. იმათ ისევ ისე უნდა იცადონ ალაყაფის კარე-
ბთან მექარხნის დაძახებამდის, ტვირთის მიძღების
გემის მოსვლამდე, ნამუშავეარი ფულის მიღებამდის,
რასაც ზოგი მექარხნე ორ კვირაში ერთჯერ იძლე-
ვა და ზოგი კვირეში ერთჯერ (იხ. „კვალის“ № 17
წერილი ქ. ბათუმიდან.). ეს ათასი, ათას-ასი კაცი და
ხან მეტიც დადის, დალოლიალობს, სამუშაოს დაეძებს
და ჰკითხულობს: რომელ მექარხნეს უწინ მოუვა
დასატვირთავი გემიო.

ბათუმის მექარხნეებს შორს აქეთ სახელი გავარ-
დნილი, ასე გაშინჯეთ შუა გულ რუსეთიდან, ოსმა-
ლეთიდან და სპარსეთიდანაც ბევრი აწყდება ბათუმს,
რომლებიც, იძულებულნი ხდებიან ყოველ გვარ სი-
ვლახეს მიმართონ სამუშაოს უქონლობის გამო.

მუშებთა შორის ურევია რვა-ცხრა წლის ბავ-
შებიც, რომლებიც დედ-მამაც დაუჯერებია ქარხნის

სახელის ქება-დიდებას და შეილება ფულის მოსაგებათ უპატრონოთ გამოუშვიათ. მაგრამ თვით მკითხველიც დამერწმუნება, რომ, არამც თუ ბავში რამეს შოულობდეს, პირ იქით, რაც ტანზე აცვია ისიც უცვდება, სახლიდან წამოღებული ორი გროშიც ეხარჯება. მერე? მერე კი ხდებიან მსხვერპლი შიმშილისა, სიცივისა, უბინაობისა და ათასი ამგვარი გაჭირვებისა; ერთი სიტყვით, რჩებიან ის საბრალონი სხვა მუშებთან ერთათ, ბათუმის „კონტრაბანდებთ“.

თუ რომელსამე მათგანს „გაუღიმა ბედმა“ და ქარხანაში სამუშაო იშოვნა მწარე ბედი ადგება: გონება უჩლუნგდება, ხალისი ეკარგება, სმენას და მხედველობას აკლდება; მანქანა ხელ-ფეხს ჭრის და ან სხეულის სხვა რომელსამე ნაწილს.

ჩემ გასამტყუნებლათ, მკითხველო, დააყენეთ ერთათ ორი ბავში, ერთი ქარხანაში მომეშავე და მეორე სოფლის, რომელსაც ჯერ ქარხანა არ უნახავს და დარწმუნდებით, რომ პირველისათვის ქარხნის გაფუჭებულ ჰაერს ნახევარი სიცოცხლე ჩაუჭრია. მეორე სიცოცხლით სავსეა, წითელ ვაშლისავით არის მისი ლოყები და ყოველ წუთში ბავშური თავ დავიწყებით მზათ არის ინტუნოს, ითამაშოს და იცელქოს; პირველი კი (ქარხანაში მომეშავე) ბიასავით გაყვითლებულა და შემდეგისათვის, ნაცვლათ იმისა რომ ფერ ხორცი შეიმატოს და დავაჟკაცდეს, ჭკნება, თვალები უღრმავდება და პირის სახე უშუნოვდება... ამას თქვენ დაუმატეთ ისიც, თუ როგორ ხდება ბავში ზნეობითაც: ის, მშობლის სიხლოვეს მოკლებული, ცუდ წრეში ჩავარდნილი, ეჩვევა ყოველსავე გარყენილობას, ორგულობას საქმეში, უზრდელი სიტყვების წამოსროლას, ღვინის სმას, თუთუნის წევას, ქურდობას და სხ...

ღრო არის ბავშვებს მაინც მივაქციოთ ყურადღება და შესაფერი მფარველობა გაუწვიოთ.

ბათუმის მექარხნებს ადვილათ შეუძლია, როგორც წინეთ ჰყავდათ მუშები ისე აიყვანონ ახლაც და მუშას ყოველ დღე აძლიონ სამუშაო, მაგრამ ამას არ შერებნიან, რადგანაც გაკეთებული სკივრები გემის მოსვლამდის საწყობში უნდა ეწყოს და ეს ცოტა მეტი ჯდება.

კვირიდან კვირამდე.

გზა სინანულისა — ერთი საკვირველი „იზმი“ — ცხოველების მესხეთე ბოძახლი — შპკლაფერი ქაჯაქს.

ამ კვირაში ერთი დიდი დღე ქუთაისსაც ჰქონდა. დიან, დიდი დღე, და ძალიან დიდიც. ეს დღე, ასე

ეთქვათ, სინანულის დღე იყო. ქუთაისიც სინანულის გზას დაადგა. პირველათ ახლა იგრძნო, რომ მას რალაც სიმძიმე აქვს აკიდული და თავისუფლათ სიარულს არ ანებებს. პირველათ ახლა მიხვდა, რომ რალაც უღელი ადევს კისრათ და ეილაც სადღაც მიერეკება. არ იფიქროთ ეს სიმძიმე, ეს უღელი ნივთიერი ხასიათისა იყოს, ხელთ ქმნილ საკანს შეიცავდეს, არა, ის ზნეობრივა თვისების არის, ის ხელთუქმნელი უღელია, ის თვალთ უბილავაა, ხელით შეუხებელია, მარა ძალიან სასტიკი და შეუბრალებელი კია. რა არის ეს? ეს გახლავს ერთი-ორი პირის ამოჩემება, მათი ბუმბერაზათ დასახვა და მათი განუკითხავათ მორჩილობა. ეს ნიშნავს ამ ორიოდვე პირის ამაღლებას, ცამდის აყვანას, ხოლო დანარჩენთა დამდაბლებას, მიწასთან გასწორებას. და აი ასე დაჯანბნებულ და აბუჩათ აგდებულ ქუთაისმა მოინდომა ფეხზე წამოდგომა, ენის ამოღება: ჩვენც ვართ ქვეყანაზეო. დიან, ქუთაისმაც ენა ამოიღო, ეჭვიც დაებადა და ასე გაშინჯეთ ანგარიშიც კი მოითხოვა იმისი, რაც წინეთ ასე დაჯერებით რწამდა.

* *

ვინ იყვენ ეს დამჯერებელნი? საიდან გამოტყერენ ეს ბუმბერაზნი? ამათი გამოცნობა ძნელი არ არის. ესენი ერთ პირშია განხორციელებული, ერთ არსებაშია თავ მოყრილი, ერთი მიმართულება აქვს მიცემული. ამ მიმართულების სახელია კიჩილიზმი. როგორც ხედავთ ეს „იზმი“ არც ერთ დღევანდლამდის ცნობილ „იზმებს“ არ ჩამოგავს, არსად ამის მსგავსი არ არსებობს; ის ერთათ ერთი ქუთაისის ნაყოფია და იმედია ქუთაისშივე დარჩება საშვილიშვილოთ. რას შეიცავს ეს ქუთაისის „იზმი?“ ახირებული კითხვაა, რას შეიცავსო! ერთი მითხარით: განაკითხულობს ამას ვინმე? სწორეთ იმიტომ არის ის ქუთათურთა საფრთხეხალი, რომ არაფერს არ შეიცავს, თუმცა გულ-უბრიყვილო ბულვარდი დარწმუნებულია, ეს რალაც „იზმია“ ფარსავ რასმეს არ წარმოადგენსო. მან ერთხელ გადაიძახა: მე ვარ წარმოგზავნილი უზენაესისაგან და მე მცემდეთ თაყვანსო, — შენ ხარ, შენ უფალი ჩვენი — მიუგო ქუთაისმა. ამას შემდეგ კი ხანი გავიდა, ერთი ორი თაობაც აღიზარდა, მარა კირილიზმის თაყვანის ცემა ისევ ძალაში დარჩა, ამას არაერთარი „აპელაცია“ და „კასაცია“ არ მოეწყო. და აი დღეს გამოუღვიძიათ სხვისი თაყვანის ცემის მოყვარულთ და ერთი საშინელი კითხვა წამოუყენებიათ: ნუ თუ ყოველივე ის რაც ბრჭყვინავს ოქროაო! მავ გაუმარჯოს ამ ახალ ქუთაისს!...

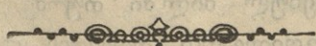
* *

ერთ ახირებულ ძილში თურმე ჩვენც, თვითლენიც, კი ვყოფილვართ. დღემდის ყველას გვრწა-

მდა, რომ თუ ვკითხულობთ, ვმუშაობთ, მივდივართ, მოვდივართ — ერთი სიტყვით ქვეყანაზე ვბოვინობთ — ეს სულ ბურჯების წყალობითაა და ერთი მათგანიც რომ გაგვექცეს, მაშინვე მთელი ეს აწყობილი ცხოვრება ერთი მხრით მაინც ჩამოიწვეა და შეიძლება კიდევაც ჩამოინგრესო. და აი, ახლა ეს ბურჯები წავიდ-წამოვიდენ, მიიფანტ მოიფანტენ და... ჰოი საკვირველებზე.. ჩვენც ისევ ძველებურათ ვატარებთ ამ წუთისოფელს, ისევ ისე ვშრომობთ, ვკითხულობთ, ვფორჩხობთ, როგორც წინეთ. არაერთი ცვლილება, არაერთი შერყევა, ერთი სიტყვით არაფრით არ ჩანს, ბურჯები ისევ აქ არიან თუ სადმე გადაიხვეწენო. გამოდის რომ ბურჯობენ თუ არ ბურჯობენ, არიან თუ არ არიან — ეს სულ ერთია, ცხოვრების ბორბალი ისევ ისე აგვატრიალებს, როგორც ყოველთვის; არც თავდაყირა გადატრიალება, არც გზაკვალის დაკარგვა და არც ულაგო-ალაგას გადაჩენა. მივდივართ და მივდივართ ჯიქურ, სწორ გზაზე.

პირ-იქით, სწორეთ აქ არის არეულ-დარეულობა სადაც ბურჯები ბურჯობენ. ამის ქართული მაგალითი საყოველთაოთ ცნობილია, ხოლო ერთ არაქართულს ახლა მოგახსენებთ: ყველამ იცის თუ რა დიდი ბურჯი ბრძანდება თფილისის გამგეობა თავისი ამყოლ-დამყოლით. აი, ეს უზარ მაზარი დეე-გმირები გაცხარებულ ბრძოლაში არიან... და მერე ვისთან? უბრალო მეტივეებთან! ეს გაუთლელი სოფლები თურმე უარს ამბობენ თავის თავის გაყვლეფაზე და გამგეობის მიერ დადებულ ბეგარას არ ცნობილობენ. რასაკვირველია სანამდე ამას გამოიფიქრებდენ, მანამდის კაი ხანი გაეიდა და ისინიც გზა და გზა ფურით იწველებოდენ. მარა ახლა გამოჩნდა, რომ ეს წველა უკანონო და უსამართლო ყოფილა. გამგეობა თავისი ნებით ახდენინებდა მეტივეთ წელიწადში 15 ათას მანეთს. და მერე რატომ? იმიტომ რომ ქალაქში ხე ჩამოატარეო. მერე? ის რომ მოქალაქეთა საკეთილდღეოთ ფული გვეჭირვება და ეს სოფლებით უნდა გადავახდევინოთო. აი როგორი „ჩოთქის“ კაცი ყავს თფილისს. აბა ვინ გამოიგონებს ასეთ ხერხს თუ არა რომელიმე ბურჯი?

გ. ჭალადიდელის (ქორაქიძის) სიკვდილის გამო.

ინც ადგომოვებით უგალობდა
 ძვირფას მამულსა
 და გვასწავლიდა მის სამსახურს
 და სიყვარულს;
 ვისაც მაკადის მხალღ მისთვის
 უძგვრდა გული,
 ცნკ მთას გადადმა, უცხოთა შოკის,
 დაღია სული!

მაშ, ეგ სიმდიდრე, საქართველოც,
 რის მაქნისა?..

მატო სასულით აჩის შენი,
 საქმით სხვისია!..

მაშინ, რას შენი სსვა ნეტარებს,
 ერთგულს შენ შეიღას
 ელის სიკვდილი უცხოეთში
 გადდასვეწილს!..

გვედინებს და ნეტა ის დრო,
 რომ მამულის შეიღას

არ ჭირდებოდეს სსვაჯან თქვა
 ლუკმა ბურისთვის?

მთელ თვის ძალ-ღონეს შესწინავდეს
 მშობელს მსაჩეს

და, ვალ მოხდილი, ჩასუკნას
 იქვე სამაჩეს?!

ღუტუ შეგვკლი.

წერილი საინგილოდან.

სამ მაისს, სოფ. ალიბეგლოს ეკლესიაში ბლომათ ხალხმა მოიყარა თავი. წირვას შემდეგ ხალხი იქვე თუთის ქვეშ გრილოში შეგროვდა და განიერი წრე გააკეთა. ყველანი ფეხზე იდგენ, ყველას რალაც მწუხარების ნიშანი ეტყობოდათ. არამც თუ აქაურს, უცხოსაც რომ დაენახა ამ დროს სოფლის ჯამათი იფიქრებდა: „ეს ხალხი რალაც გასაჭირშია“ და არც შეცდებოდა. ასამდე კაცი იდგა თავჩალუნული და რალაც ფიქრს მისცემოდა. მაგრამ აი, ერთმა მათგანმა დაარღვია ღუმილი შემდეგი სიტყვებით:

— რა ვქნათ ჯამათო?.. გვეცემონა?.. გვეკონა?.. (ხალხში სიჩუმეა) გაფიქრდეთა? ჰა ჯამათო? რას იტყვით?.. განაგრძო მანვე.

— როგორ გაფიქრდეთა, დღეს ერთს დაუშინეს,

გუშინ მეორეს, იქ მესამეს, სამართალს თითონვე ჰქონან; მაშ რაღა ვართ ჩვენ?.. მრუდსა და მართალს აღარ არჩევენ, ყველას ცემენ, არბევენ, ეკაც სამართალია? მაშ ჩვენი სამართალი ისინი ყოფილან, მაშ ჩვენ დუნი არა გვაქვს, მაშ ჩვენ ნაიბი არა გვყავს; ჩვენ ნაჩალიკი არა გვყავს... როგორ გაფრუდეთა ჯამათო, დედა-კაცები ხომ არა ვართა... დაუმატა მეორემ.

— როგორ გაფრუდეთა ჯამათო, როცა მანეთს ვეზზოვენ; მანეთი გამოიღეთ და არა გცემთო... ვანა ეგეც სამართალია? თქვა მესამემ.

— იმას კი აღარ ამბობთ, რომ საქონელს თითონ იპარავენ და საწყალ კაცს კი აბრალებენ; ვენახს უფუჭებენ, სახლს უწიოკებენ; ის კი რაღაა, ალალ-მართალი კაცი გუთნიდან მიჰყავთ, ამწყვედვენ, ორი დღის შემდეგ ბაზარში გამოჰყავთ; იქ აწვენენ იმდენ ხალხში და ჯოხით ცემენ, მერმე იმის სახლში მიდიან, იკლებენ, აწიოკებენ, ქათმებს ხოცვენ, კვერცხები გამოაქვთ, ვენახებში ცხენებს უშვებენ; რამდენი ერთი უნდა მოგიტომინოთ? რამდენს უნდა ავარიდოთ ყური? რას დავმდგარეართ? მაშ დავიჯგროთ რომ ხელმწიფემ მისცა ნება: „სჯეკეთ მართალიც და მტყუანიც, ქურდიც და ჰატროსანიცო? რას იტყვითა ჯამათო? გაფრუდეთა? შეეკითხა მეოთხემ.

ჯამათი შეინძრა. ყველამ ლაპარაკი დაიწყო და ბევრი ახალი რამაც დაემატა უკვე თქმულს. დასასრულ გადაწყვიტეს: „გაუგზავნოთ ნაიბს (პრისტავს) ვეჭილები, შევატყობინოთ ჩვენი ამბავი ლე ის დასჯის იმათა“. მართალია ბევრნი წინააღმდეგი იყვენ და ამბობდნენ: „ჩვენ თითონ გაეუსწოდეთ იმათ და ვაჩვენოთ მათრახით ცემა როგორიაო, მაგრამ ბოლოს, როგორც მოგახსენეთ, ყველანი პირველ გადაწყვეტილებას დაადგენ და ვეჭილებიც ამოიჩიეს.

უეჭველია იკითხავთ: რა იყო მიზეზი, ან ვინ დაურღვია მყუდროება მუშა ხალხს. ვინ გამოიყვანა ის მოთმინებიდანო, და აი ესეც:

ზაქათალის ოლქი ანუ საინგილო, სადაც ქართველი, ლეკი, თათარი, სომეხი, ურია და სხ. ერთმანეთში არეულან, ქურდობის და ავაზაკობის დაუღვეველ წყაროთ ქცეულა. აქ იცნიათი მოვლენა ისეთი დღე, რომ ახალი ქურდობის ამბავი არ შეიტყოთ. სოფ. ალიბეგლო თუმცა სულ მთლათ ინგილოებით არის დასახლებული და მაზრადილი სოფელიცა, (130 კომლი) მაგრამ სამწუხაროთ, საზოგადო სენი ამათაც გადადებიათ და ინგილოებშიაც არა ერთი და ორი ქურდი მოიპოვება. ფულის ქურდობა იშვიათი მოვლენაა, ხოლო რაც შეეხება საქონელს: ცხენს კამეჩს, ხარს, ცხვარს, თხას და ქათამსაც თუ

სადმე მოასწრეს, თქვენი მტერია! რა თქმა უნდა ზოგს აქ მოჰყავს მონაპარი, ხოლო ზოგიც აქედან იპარავს. მაინცა და მაინც ყოჩალი, სახელოვანი ქურდი ის არის, რომელიც არამც თუ თავის სოფელში, არამედ ზაქათალის ოლქშიაც არ იქურდებს, და ნუხის მაზრაში გადადის საქურდლათ. ასეთი ქურდები წინა დროებში ბევრი ჰყოლიათ, ხოლო ახლანდელი დაწვრილმანებულან და ვაჟ-კაცს ქათმის მოპარვისაც არა რცხენია. მართალია ქურდობის დედა ძარღვს ლეკები და თათრები შეადგენენ, მაგრამ წმინდა სახელო არც ინგილოებს შერჩენიათ. ყოველ ნაბიჯზე საყარაულო ქოხებს წააწყდებით, სადაც მთელი ღამე ოთხ-ხუთი კაცო დარაჯობს. საბრალო მაისასხლისი დღე მუდამ ცხენზე ზის და ქურდის კვალს ეძებს. აკრეთვე ხშირათ დანახავთ ჩაურებას გროვას, რომელიც წითელ პოგონიანი ჩოხით, მხარზე თოფ გადადებულნი და აქროლებენ ბედაურებს ხან აღმა, ხან დაღმა. იმათ დანიშნულებაც ის არის, რომ ქურდი დაბრკოლონ და თუ სადმე იპოვიან სამართალს გადასცენ. ამ ბოლო დროს, ისინი თავის სახელს, თავის დანიშნულებას აღემატენ, საარაკო ძალა-უფლებებით აღიჭურვნენ და თავისი სამართალიც შემოიღეს, რომელშიაც „მათრახი“ უმთავრეს დანიშნულებას ასრულებს და თუ სადმე ქურდი იპოვეს კიდევაც იმისი წყალობით. სწორეთ ამ მათრახმა გამოიყვანა ხალხი მოთმინებიდან.

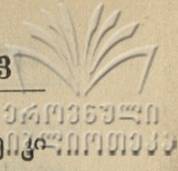
ერთი ალიბეგლოელი ახლო სოფელში წასულიყო. მისდა საუბედუროთ ამ სოფელში საქონელი დაიკარგა. პატრონმა ეს მაშინვე ჩაფარს აცნობა. ჩაფარმა გამოჰკითხა სოფლელებს ვინ იყო აქ უცხო და სხვათა შორის ალიბეგლოელზედაც უჩვენეს, რომელიც ამ დროს გზაში იყო, შინ მოდიოდა. ჩაფარმა აფრინა ცხენი ლე ალიბეგლოს სასამართლოსთან კიდევაც დაეწია. ის ჩამოხტა ცხენიდან და ალიბეგლოელიც ვაჩერა. აქვე სულ მოკლე ხანში დამტკიცდა, რომ ჩაფრისაგან თვალში ამოღებული კაცი მართლა ქურდი ყოფილიყო. ასე სწრაფათ მართო იმათი ახალი სამართალი ჰრის. ჰრის იმიტომ რომ აქ შეთანხმებულათ მოქმედებენ: სუღია, ბრალმდებელი და ჯალათი. თუ არ გეზარება მკითხველო ამ სამართლის მსვლელობასაც ისე ავიწერ, როგორც მაგალითად... ვისი ვთქვა... ჰო როგორც ზოლას საქმე ირჩეოდა. — მაგრამ გთხოვთ დაიხსოვოთ, რომ „სუღია“ ჩაფრის თავი გახლდათ, რომელიც სკელ საძირკელის (კისერთან) მიუხედავთ დამერწმუნებით სუსტი არსება იქნებოდა. ბრალმდებელი იმისივე ენა გახლდათ, ხოლო ამათი ყურ-მოჭრილი მონა, ჯალათი, დიან ღონიერი და შემძლე ვაჟ-კაცი, მარჯვე, თავის საქმეში კარგათ გამოცდილი: მაშ ეკრე;

ქ ვ ა ლ ი

№ 28 — 1998 წ.

კართაგენის დედოფალი დიდონა (ენეიდან).

ბჭალ-მდე. რა უყავ საქონელი აჰ? ქოფა იო-
ლლი....

ბჭალ-დე. (ცოტა დაბნეულათ) რის საქონელი,
რას ამბობ...

ბჭ.-მდ. ვათომ არ იცის!?! თქვი სად დამალე!
ჩქარა...

ბჭ.-დე. რა დამალე რას ამბობ კაცო... მე
არაფერი მომიპარავს...

ბჭ.-მდ. მაშ ვინ მოიპარა!.. თქვი სად დამალე,
აიკისრე...

ბჭ.-დე. არ მომიპარავს კაცო გეუბნები რას ჩა-
მციებინარ...

სუღია: (ჯალათს) დამნაშავეა, დაჰკარ... ათქმე-
ვინე...

ჯალათი ჩოხის სახელოს წამოიკალთაეებს, მათ-
რახს მოიმარჯვებს და რამდენჯერმე მძლავრათ გა-
დაჰკარავს.

ბჭ.-მდ. თქვი თუ მოვიპარავს... თქვი მოვი-
პარეთქო...

ბჭ.-დე. არ მომიპარავს, არაფერი ვიცი... გამი-
შეით...

სუღია: დაჰკა ჯალათო, ფიქრი არაა, აიკისრებს...
ჯალათის მწვავე მათრახი კელავ გადადის ბრალ-
დებელის ზურგზე.

ბჭ.-მდ. კიდევ არ იტყვი მომიპარავსო, კიდევ
არ აიკისრებს?...

ბჭ.-დე. არ მომიპარავს, არ ვიცი როგორ ავი-
კისრო...

სუღია: იტყვის... დაჰკა კიდევ, ფიქრი არ არის
აიკისრებს...

ჯალათი ისევ იმარჯვებს იარაღს და მათრახის
ხმა კვალათ ღალადებს.

ბჭ.-დე. მოვეკედი... გამიშეი... მომშორდი...

ბჭ.-მდე. მაშ, აიკისრე... თქვი ქურდი ვართქო...
მე მოვიპარე თქო...

ბჭ.-დე. არ მომიპარავს... როგორ ვთქვა...

სუღია: დაჰკარ... იტყვის...

ჯალათი მუშაობს...

ბჭალ-დე. გამიშეით, მე მოვიპარე... მე...

სუღია: ერთიკ გააყოლე...

ბჭალ მდ. მაშ ეგრე... კარგი და პატიოსანი...

სუღია: უჰ რა დავიღალე...

სამართალი გადაწყდა, ქურდი აღმოჩნდა. რო-
გორია?!.. დიან მოკლე და მარტივია. ქურდიც უთუ-
ოთ გამოჩნდება... ეს ალიბეგლოელი ჩაფრებმა ნაიბს
წარუდგინეს, საქონელი ამას მოუპარავს, თითონ გვი-
თხრო... ნაიბთან ძალათ-ქურდმა ისევ ძველებურათ
არ მომიპარავსო თქვა, მაგრამ იქ ხომ აგრე აღვი-
ლათ არ გასამართლებდნ, როგორც ჩაფრები...

თქვენი რა მოგახსენო მკითხველო და შეიკვი-
რებოდა რომ მოგეყოლოდი, არამც თუ
ასეთ სამართალში რომ მოგეყოლოდი, არამც თუ
ერთ კამენს, არამედ კუბას კუნძულზე ამერიკის გე-
მის აფეთქებასაც კი ვიკისრებდი. იქნება იფიქროთ:
„მშიშარა ყოფილხარო“... თქვენც არ მომიკედეთ...
მშიშარა სრულიათაც არა ვარ, მაგრამ, სამართალი
მათქმევივინებდა. თუ გინდ მშიშარაც ვიყო... მაგრამ
არა... ტყუილი რათა ვთქვა! აქაც ჩაფრის სამართა-
ლი მეგონა და კინაღამ ტყუილი ვთქვი, დასწყევლოს
ღმერთმა.

არ იფიქროთ ამ უბრალო ამბავმა ხალხი რო-
გორ ააღელვაო, ეს ხომ საზოგადო მოვლენააო, ჩა-
ფრები მაშ რისთვის არიან თუ კი არაიხსოვრებო.
მე მოგახსენებთ რომ, ასეთი და ამაზე ათჯერ უფრო
მძიმე კიდევ სხვაც ბევრი მოხდა, თორემ ამ ერთი
კბენით ხალხი როგორ გაჯავრდებოდა.

სოფლის ექილებმა დაწერეს შესაფერი ქალა-
დი და ბ-ნ ნაიბისთვის უნდა მიერთმიათ, მაგრამ ვი-
ლაც ვაჟ-ბატონებმა სასამართლოს კარზე დაახეინეს
და სიმართლე სასამართლოში არ შეუშვეს. დარჩა
ალიბეგლოს ჯამაათის გოდება „ხმად მღალაღებელისა
უღაბნოსა შინა“. მაგრამ არა გეგონია „თიუში ცე-
ცხლი დაიმალოს“. ერთელაც იქნება ეს უკუღმართი
საქციელი ჩაფრებისა მოსამართლია სტოლზე აცო-
ცდება...

ნ. კ.

საიდუმლო ბარათები.

2

ვიცი, ძალიან გიკვირს, მეგობარო, რომ ამდენ
ხანს წერილი ვერ მოგწერე! ამ-სი მიზეზი ბევრგე-
რია, მაგრამ ყველაზე უფრო რთული ერთ ა და, რომ
შენი საყვედურიდან თავი დაიხსნა, ამასაც მოგწერ.
იქნება ესეც ისე ზღაპრულათ მოგეჩვენოს, რო-
გორც წინანდელი წერილი! აკი მწერდი: „ეგ შეუ-
ძლებელი უნდა იყოს, აგრეთი ქართველი ვინ იქნე-
ბაო.“ მაგრამ, ცოტა მოთმინება იქონიე და ნახავ
თუ თითონე არ დაიძახებენ: ჩვენ ესა და ეს დაგე-
წამესო. ხომ გაგიგონია: „ქურდი მთხრობელს მიხე-
დებაო“ ეჰ, ამას თავი დაეანებოთ და სხვაზე გადა-
ვიდეთ.

ხომ კარგათ იცი, რომ ჩვენთვის მაისი ცოდვა-მად-
ლის განკითხვის თვეა; მაგრამ, აბა თუ ბიჭი ხარ და
მიხედები - ვინ არი ცოდვა-მადლის მსაჯულათ ამო-
ჩეული! ერთი ამ გვარი კრება მსაჯულთა მოხდა,
რასაკერეველია, მაისში და რალაც შემთხვევით მე
და ერთი ჩემი ნაცნობიც დავესწარი ამ კრებას.

მოგროვდენ ყველანი, დასხდენ ადგილსა საპატრიოსა და ერთ ლაზთთან დამთქნარებას შემდეგ რიხიანი ხმით წამოიწყო ერთმა მათგანმა:

„ბატონებო, ჩვენ ვართ ბატონ-პატრონათ აღიარებული „ხალხის განმანათლებელ საზოგადოების“ და ვაცხადებთ, რომ ჩვენ გვსურს ეს უფლება აწ და მარადის და უკუნითი უკუნიამდე შეგვრჩეს! თქვენ რას იტყვიან ამასზე?“ „ვის რას ეკითხებიო, — წასჩერჩულა გვერდით მჯდომმა — აქ ხომ ჩვენს მეტი არა-ეინ არის და ბურთი და მოედანიც ხომ ჩვენ დაგვრჩენია საკინტრიშ-სანაფარდოთა“. „მართლაა?“ — ჩაილაპარაკა ორატორმა და სიხარულით აცახცახებულმა ლაღად-ჰყო: „კურთხეულ ვართ ჩვენ და კურთხეულ არიან საქმენი ჩვენნიო.“

„უფალო, უკეთუ კურთხეულ ხარ შენ, მასწავენ მე სიმართლენი შენნიო“ შეჰკადრა ჩემა ნაცნობმა.

„ისწავენ ორპირობა ჩვენი და ამით დაკიმკვიდრებთ ადგილსა განსასვენებელსა, სადაც ბოროტნი ღირს არიანო“ — მიუგეს ჩემ ნაცნობს.

„უკაცრავათ, უფალო... მე წმიდათა თანა...“ „შენ ჩვენთანა არა ვიძევს ნაწილიო“... გაწვევტინეს სიტყვა საწყალ კაცს და საჩქაროთ აიღეს კალმები, რომ ხელი მოეწერათ წინდაწინვე გამზადებულ შემდეგ განაჩენზე:

„ჩვენ, ბატონ-პატრონნი და თვით მპყრობელნი ჩვენთა მოხარკე საზოგადოებათა, რომელსაც „ხალხის განმანათლებელი საზოგადოება“ ეწოდება, — ვადასტურებთ ამ დადგენილებას, რომ ყოველი ჩვენი მოქმედება შეთანხმებულ-შეხორცებულია ჩვენ გონებასთან, ჩვენს სინიღისთან და არაფითარი რამ წინააღმდეგი ჩვენი სურვილ-ნებისა არ გვიმოქმედნია... ჩვენთა ქვეშევრდომთა ვალალი ყოველ საფუძველს მოკლებულია, რადგან ქვეშევრდომს იმიტომ ჰქვიან ქვეშევრდომი, რომ იგი მონაა თვისი ბატონისა და, მასასადამე, — მონა იმისი სურვილისაც... უსაფუძველოა აგრეთვე მათი საჩივარი ჩვენგან დაყენებული „მოღვაწის“ შესახებ, რომელიც ყოველად პატიოსანი და ჩვენი ყურ მოჭრილი ყმაა. იქნება ისიც... მტყუანი იყოს, მაგრამ მაინც მართალია, რადგან ჩვენ ასე გვსურს. ამიტომ დღევანდელ რიცხვს დაგვიდგენია, რომ ყველა მომჩივანი მონები გამტყუებულნი არიან ჩვენის თვით მპყრობელობის ძალით...“

ხელს ვაწერთ: ბატონ-პატრონნი „ხალხის განმანათლებელ საზოგადოებისა“.

ახლა, თუ ძმა ხარ, შენ მაინც გამაგებინე რას ნიშნავს „ხალხის განმანათლებელი საზოგადოების“ ბატონ-პატრონობა? სხვათა განათლების წინამძღოლი თითონაც ხომ განათლებული უნდა იყოს! და ნუ

თუ ეს არის განათლება, რომ ბოროტი გააძლიერონ და მართალი დათრგუნონ! არა ეს განათლება კი არ არის, დაბნელებაა, გონების დაზოზებაა, თვით ნება ბატონთა აულაგმავი ეგოიზმია, სულით სიგლახაკეა და განდგომაა იმ კეთილ-შობილური გრძობიდანაც კი, რომელსაც დიდ-ბუნებოვანი ადამიანები ჰუმანიზმს უწოდებენ.

— მაგრამ დახე, ძმაო, უსამართლობას, რა გუქვით აღიარეს ჩვენმა მებაირალტრეებმა: დაე, დაისაჯოს ათი და ხუთმეტი მართალი, ოღონდ ერთხელვე ჩვენგან ქებულ-დიდებული მტყუანი გამართლდესო! ასე რომ არ მოვიქცეთ, ხომ უნდა უარყოთ ყოველი ჩვენი ნათქვამ-ნაქნარი და ეს სხვას რას გეარგუნებს, თუ არ დამნაშავეს სკამზე წამოსკუპებასო... ოჰ, ის წყეული დამნაშავეს სკამი! სულ იმის ბრალია ყველაფერი, თორემ, სკამი რომ არ აჩნებოდა თვალწინ, — ყველაფერი მშვიდობიანათ გათავდებოდა...

ვიცი, მკითხავ: რა მდგომარეობაშია თვით ის საქმე, რომელმაც ეს მტყუან-მართლობა გამოიწვიაო? გიპასუხებ: იმაზე ისე ცოტას ფიქრობენ ჩვენი ქვეყნის ბურჯნი, როგორც ჩინეთის ბოგდინანზე. ან რათ უნდა იფიქრონ, როდესაც თითონაც კარგათ ბოგდინანობენ...

ეჰ მახლას...

შენი მეგობარი ჭოჭანტო.

კიდევ ორიოდ სიტყვა ინტელიგენციაზე. *)

ჭოჭანტო შენი შენა.

ჩვენი ხალხის ინტელიგენცია ჯერ კიდევ გადაურჩეველი და გაურკვეველია კატეგორიებათ. სულ სხვაა ევროპაში. იქ ახსენებ თუ არა რეაქციონერებს, კონსერვატორებს, რადიკალებს ან დემოკრატებს, იცი ვინ არის ან როგორი პროგრამით არის აღჭურვილი, ერთი ან მეორე წრე და შენი მოსაუბრეც მაშინვე გაგიგებს ვიზედაც ლაპარაკობ; ასეთი ცხადი კლასიური დანაწილება ჯერ ჩვენ ხალხში არ მომხდარა, მაგრამ ჯერ არც იმ განვითარების საფეხურამდის მივსულვართ, სადამდისაც ევროპის ხალხმა მიადწია. მარა თანახმათ ჩვენი ეკონომიური განვითარებისა თითონ ხალხი დანაწილებულია რამდენსამე ელემენტებათ, თუმცა კი ზოგ შემთხვევაში რეაქციონერებში ვითომ პროგრესიულ აზრებსაც შეხვდებით, კონსერვატორებში რადიკალურსა და სხ...“

*) ის. „ჭოჭანტო“ № № 17, 18. ორიოდ სიტყვა ინტელიგენციაზე. ი. ფაჩანისა.

მაგრამ ჩვენ ვიცით დაბეჯითებით, რომ ამ ხალხის ნაწილთსხვა და სხვა მიზანი და ინტერესი აქვთ. თუ ამ თვალთ შევხედავთ ინტელიგენციასაც დაინახავთ, რომ ხალხთან ერთად ისიც ნაკლებათაა განვითარებული; და რასაკვირველია ევროპის ინტელიგენციასაც ჩამორჩენილია. შედარებით იქ ინტელიგენტს თავისი როლის მოსაპოვებლათ მეტი შრომა და მეტი ცოდნა ესაჭიროება ვინემ აქ, და ეს იმიტომ, რომ იქ თითონ ხალხია გაგონიერებული. და ვინც ხალხის გაგონიერების წინ ვერ წასულა თავისი პატარა ნიჭით ის ინტელიგენტობასაც ვერ დაიჩემებს. ამიტომ ჯერ გადაჭრით არ შეიძლება კაცმა თქვას, რომ იქ, საფრანგეთ-ინგლისში, „ინტელიგენცია გაიღეს ხალხში. მოწინავეობა მას ჩამოერთვა და გადაეცა მთელ ხალხს, მთელ ერს კლასებათ და პარტიებათ დაყოფილსო“, როგორც ამას ბ. ნ. ჟორდანი „კვალის“ № 23-ში გვეუბნება¹⁾. ვიცით, რომ იქ ხალხი მთლათ თავისი ცხოვრების პირობებით წინ წავიდა და მიდის, მაგრამ ჯერ მაინც გადაჭრით (!) ვერ ვიტყვი, რომ ამ კლასებს და პარტიებს თავიანთი ინტელიგენცია არ ჰყავდეს, რომელიც თავის წრეს პოლიტიკურ სარბიელზე წინამძღოლობს. ახლა ცხადი შეიქნა რომ, იქაურ განვითარებულ ხალხსაც ჰყავს თავისი მოწინავეები, თავისი ინტელიგენცია, (!) მაგრამ თუ ჩვენებური მოწინავეობისაგან იქაური მოწინავეობა ცხადათ განსხვავდება, ეს იმიტომ რომ იქაური ცხოვრების პირობები ჩვენებურისაგან სრულიად განსხვავდება.

ჩვენში ინტელიგენტი ჯერ ისე მჭიდროდ არ არის თავის წრესთან ან პარტიასთან შეკავშირებული, როგორც იქ. იქ მოწინავეობის მოსურნე ინტელიგენტს მსჯავრს კენჭით ადებენ, თავის დამცველს ათეთრებენ და მოწინააღმდეგეს აშაებენ. იქ ხალხს ცოდნა აქვს და ინტელიგენტის ისეთ ნაწილს ეთანხმება, მის ისეთ სიტყვას მოისმენს და მიემხრობა, რომელიც ნამდვილათ მისი ინტერესების გამომხატველია.

ლია. ამიტომ იქ ინტელიგენტს შედარებით მეტი შრომა, მეტი ცოდნა ესაჭიროება, რომ ამ იარაღით ვის პარტიის მოწინავეობა — ნიციურობა ხელთ იგდოს. ამ მოსაზრებას მიხედვით იქაც ჯერ „ინტელიგენცია ცხოვრებას ვი მეთაურობს, მაგრამ დროში ვი უსათუოთ საფხთან ერთად ხელში უჭირავს“ (ხაზ გასმულები აქ და სხვაგანაც ჩვენია). ჩვენ გვგონია რომ ბ. ჟორდანი იმ გარემოებამ შეიყვანა ასეთ ცხად შეცდომაში, რომ იქ, ისე როგორც ჩვენში და რუსეთში, ინტელიგენციის ხსენება მწერლობა — ცხოვრებაში აღარ არის; მაგრამ სამაგიეროდ მათ უფრო ნათლათ დამახასიათებელი ტერმინები აქვთ და ამბობენ: რეაქციონერებს, კონსერვატორებს, რადიკალებს, დემოკრატებს; რადგანაც თითოეულ ამ პარტიათაგანს თავისი განსაზღვრული პროგრამა აქვს, სადაც მოთავსებულია მისივე ინტელიგენციაც;²⁾ მაგალითათ რომელი წრის წარმომადგენლები იყვენ ინტელიგენტები: გლადსტონი, ან მარქსი, ბისმარკი ან ბებელი, ბურჟუა ან ჟორესი, მელინი ან გელი და სხვა? რაკი იქაც ინტელიგენცია თავის წრის წარმომადგენელია რაღა თქმა უნდა, რომ ჩვენშიაც შედარებით ისეთსავე მოვლენას ვხედავთ, და დიდი შეცდომა ისეთი აზრის თქმა, რომ ვითომ „ინტელიგენცია აზნელებს და ბურჟუა ხევის იმ არსებულ ანტაგონიზმს, რომელიც ნამდვილათ არსებობს ცხოვრებაშიო“. თუ ხალხში არსებულ ანტაგონიზმს ბისმარკი ან მისთანები აზნელებენ, სამაგიეროდ მარქსი და მისთანები წყვილად აქრობენ და თვალსაჩინოთ ხდიან „ხალხში არსებულ ანტაგონიზმს.“ თუ ბ. ჟორდანი დაგვიმტკიცებს, რომ მარქსი ან ბისმარკი ინტელიგენტები არ არიან, მაშინ შეიცვლება საგნის ასეთი გარკვევა; მაგრამ ჩვენ გერწმუნს, რომ ისინიც ინტელიგენციას ეკუთვნიან ამ ტერმინის ხმარების მიხედვით.³⁾

2) ავტორის აზრით უკეთესი პარტიის თავისი ინტელიგენცია მეთაურობს და მასთანავე პოლიტიკური ბრძოლა — ეს არის ბრძოლა ინტელიგენტთა შორის! ე. ი. ის ჯორდის ჩანს ინტელიგენციას და ანა კლასთა განწყობილება. ეს ნამდვილი ინტელიგენტური აღმჩენია! თუ ვი ვერაში „ინტელიგენციის სხენება ცხოვრება-მწერლობაში“ აღარ არის, ცხადია ის აღარ არის სასუნებელი და ამიტომ აღარ ასუნებენ. თუკა რომ დაიქიმოთ: მქ დიდი ბუმბუკაში ვარ, მარა ყუყუალებს არ მატყუენ — ეს ჩანსაკვირვებია თავის თავის მოტყუილება იქნება და სხვა ანაფი. და განა რადიკალ-კონსერვატორებს ინტელიგენციის ნიშნობლივ თვისებას შეადგენს? ნ. უ.

3) ავტორი ჰყოფს ინტელიგენციას რამდენსავე კატეგორიით, ისე როგორც ღვთის მტყუელი ჰყოფს სა-

1) ჩანს ნიშნავს „ჯერ გადაჭრით“? მ. შ. მერე შეიძლება? და რადის არის ეს მერე? ისტორიული მსჯელობა ასეთი „ჯერ“, „გადაჭრით“ და სხ. არ ფორმირებს. წინააღმდეგ ავტორის აზრისა, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მაგ. რუსეთის ინტელიგენტს გაცილებით მეტი საზოგადო განათლება აქვს ვინემ ევროპისა. რუსეთის სტუდენტი — უკეთესი, სოფელ ევროპის ვი ბავში. და ეს ასეც უნდა იყოს. საცა ხალხი დაწეულია იქ ინტელიგენცია ცდილობს ცხოვრება თავისი ძალ-ღონით ატაროს, რისთვისაც მეტი შრომა და ცოდნა საჭირო. სადაც ამის თითონ ხალხი შერება, იქ ინტელიგენციას აღარ აქვს ასეთი მოთხოვნილება და ახმაჩი.

ნ. უ.

როცა ბ. ჟორდანიამ შეურიგდება ინტელიგენციის ხალხთან ერთ კატეგორიებში მოთავსებას, მაშინ ინტელიგენცია ჩვენთვის აღარ არსებობს, როგორც ერთი მთელი და ცალკე მომქმედი არსება, ⁴⁾ ის აღარ არის ერთი თავის მექონი და აღარც ერთ საერთო კალაპოტშია მომწყვდეული. შემცდარი აზრია აგრეთვე ვითომ „ინტელიგენცია (მთლათ განურჩევლათ), თავის უნებურათ, რეაქციონურ როლს თამაშობდეს.“ თუ კი ინტელიგენციაში მოიპოვებიან რეაქციონერები, ვხედავთ, რომ იქავე სხვა ნაწილში პროგრესისტებიც მოიპოვებიან და სხვ... ამიტომ ყოვლის უწინარეს საჭიროა რომ ინტელიგენცია ერთთავიან მდევთ (!) არ მოგვიჩვენოთ; შემდეგ არც ასეთ შეცდომაში შეხვალთ, და აღარც ყველა ინტელიგენტების რეაქციონერობაზე მიუთითებთ მკითხველებს. ⁵⁾

ნება მოგვცეს ბ. ჟორდანიამ შემდეგი ვკითხოთ: თითონ ინტელიგენციათა სიაში ირიცხება თუ არა? თუ კი, შემდეგ გვიპასუხოთ: ბევრია თუ ცოტა ისეთები, რომლებსაც მასაფით რწამთ, რომ „სხვა და სხვა კლასები ვერ მორიგდებიან, და რომ „თხა და მგელი ერთათ ვერ მოძოვენ“. ⁶⁾ ამასთანავე, კი უნდა იცო-

წმუნებას წამდენსამე ნაწილათ და აღიარებს: ჩემი წყუელი დთვისგან მომდინარეობს, სოფელ სსკების კი კმშაკისაგანა. ბ. ფანანის წყულის ინტელიგენცია უკმშაკლათ ჭეშმარიტი ინტელიგენციაა, სოფელ დანაჩენი კმშაკის მოკავშირეა. წატომ, წისთვის? ეს აღსმა უწის. მეორეთ, აკტორი ურეკს ამა თუ იმ ინტელიგენტს, როგორც შინაგნებას, მთელ ინტელიგენციასთან. ეს უკანასკნელი ერთნაირი კლასია, კლასიური ინტრესი აქვს; ერთი პირი შეიძლება გადავიდეს მეორე კლასისაკენ (მაგ. მიწაზე, სიესი და სს.) მაშა ეს მთელი კლასის გადასვლას არ ნიშნავს. ჩვენთვის კარგი და ავი ინტელიგენცია არ არსებობს, როგორც არ არსებობს კაი და ავი ბურჟუაზია, კაი და ავი მუშა-საღსი. თითოეულ მათგანს განსაზღვრული ალაგი უჭერია ცხოვრებაში და მის ერთ-ერთ წევრმა თვისი ალაგი რომ შეიცვალეს ამით მთელი კლასი თავდაუიკა არ გადატრიალდება. ნ. ჟ.

⁴⁾ მას აღარც ბურჟუაზია არის „ერთი მთელი“, ვინაიდან ისიც დაუყოფილად შეიძლება და პარტიკულარად? ამ ლაღიკით ჩვენ მივალთ იქამდის, რომ უარ ვყოფით საზოგადოათ კვასების არსებობასაც. ნ. ჟ.

⁵⁾ ის. შენიშვნა 3. ნ. ჟ.

⁶⁾ განა მე რომ ეს მწამდეს ამით ინტელიგენცია თავის მდგომარეობას შეიცვლის? ერთ გინდ ასს აზნაურს რომ წამდეს მთელი მოწინავე წოდება უნდა გაქრეს, ამით ოდნავათ შეცვლის ამ წოდების მისწრაფებას? ნ. ჟ.

დეს ბ. ჟორდანიამ ისეთი ინტელიგენციის ნაწილის არსებობა, რომელიც მებრძოლ ელემენტებს თავის გონებაში აწვ არიგებს და აღარც სხვა ვინმეს არწმუნებს, რომ ეს შერიგება ნამდელიაო. რეალური არის ისეთი ინტელიგენციის ნაწილი, რომელსაც შეურყევლათ რწამს ხალხის გულში დაბადებული ანტაგონიზმის არსებობა და ამ ანტაგონიზმის თანდათან ზრდა, რომელიც უფრო და უფრო ამწეავენს და აცხოველებს ერთის ან მეორეს სოციალურ მდგომარეობას და შემდეგ ავდებს ერთმანეთში განხეთქილებას. არის ინტელიგენციის ისეთი ნაწილი, რომელიც ცხოვრების ამამოძრავებელ პირობებს დიალექტიური მეთოდით ჩხრეკს, სწავლობს, შედის ხალხის გულში და არკვევს ცხოვრებისთვის კარგ ან ცუდ მხარეებს, მისი წინ სვლის ან უარის მყოფელ მიზეზებს. და თუ თანხმობა, ან უთანხმოება აღმოაჩინა, ჩვენც ის გადმოგვცა და ამნაირათ ეს პროცესი თვალ-საჩინოთ გაგვიხადა. ამ სახით თვალწინ გადაგვეშალა ჩვენი საკუთარი მოქმედებიდან წარმომდგარი ცხოვრების ცუდი მხარეები. ეს ინტელიგენციის ნაწილი მეცნიერების სიტყვით ისეთი მოძღვრების შემქნელია, რომელიც შეგნებული გამბათქმას ბეკრ საუკუნეების განმავლობაში შეგნებულათ განვითარებულ ისტორიულ პრეგრესისა; და, როცა რომელიმე ნაწილი ინტელიგენციისა წყედიადს აქრობს და ნათელს ჰფენს აღამიანთა ერთმანეთზე დამოკიდებულების მიზეზებს. და გვიხსნის ცხოვრების მიმდინარეობას, ჩვენ არაფერი საბუთი არ გვაქვს, რომ ისინიც რეაქციონერთა გუნდში ჩავაკეროთ. ⁷⁾

ჩვენ გვრწამს, რომ საერთოთ: ფილოსოფოსი, მკვლევარი, პატრი, მწერალი, ორატორი, ჩინოვნიკი, მასწავლებელი, ჟურნალისტი, სტუდენტი ანუ აფიცერი და სხვ... ყველა ერთათ ინტელიგენციას შეადგენენ, მაგრამ ამავ დროს ცხადათ ვხედავთ, რომ არაფერი საერთო აღარ არის (!) ფილოსოფოსსა და ჩინოვნიკსა, პატრსა და აფიცერ შორის; ამიტომ თითოეულ მათგანს აქ თავის საკადრის ადგილს ვუნიშნავთ;

⁷⁾ ინტელიგენტს რომ წამე წამდეს — ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ ის ცხოვრების უღელშია გაბმული. და თუ ინტელიგენტიც რეაქციონურ როლს თამაშობს, ეს სდება მის უნებურათ, მისი მდგომარეობის წყალობით, სოფელ შეგნება მდგომარეობაზე არის დამოკიდებული და არა მდგომარეობა შეგნებაზე. აი მაგ. თქვენც ამ თქვენი წყალობით რეაქციონურ როლს თამაშობთ, რასაკვირველია თქვენდა უნებურათ. ამ ნაიჩი აზრები ამინებს კლასებს და უნეკვავს იმ აზრს, რომ აი, ჩვენი მსხნელები ინტელიგენტები არიან და მათ უნდა შევეუბნებოდეთო.

ნ. ჟ.

ისეთ ადგილს, რომელსაც ერთის ან მეორის მიწრაფება—ინტერეჲი ჩვენგან დაიმსახურებს. 8)

უკანასკნელათ ვიტყვი, რომ ხალხის კულტურულათ ამაღლება თხოულობს ინტელიგენციის მოშლას კი არა, არამედ ინტელიგენციის უფრო მეტ განვითარებას და გონების ძლიერებას, ურომლისოთ(1?) ის ინტელიგენტის ადგილზე ვერ დადგება. ამიტომ, აღარც ის აზრია ჯერ (მაშ მერე?) მართალი, რომ ვითომ „ინტელიგენცია ისეთი ისტორიული ნაშთი შეიქნება, როგორათაც ეს მოწინავე ქვეყნებშიაო.“ — თუ იმ პირობებს ვეგულისხმებთ, რომელზედაც დამყარებულია თანამედროვე ხალხის და მისი წევრების უთანასწორობა; თუ მოვშლით ამ უთანასწორობის მიზეზს, და ყველას თანასწორი სწავლა-განვითარების საშუალებას მივცემთ, მაშინ კი დავეთანხმებით, რომ ის ისტორიული ნაშთი შეიქნება; მანამდის კი გონებით ვარჯიშობა ყოველთვის იმ მხარეზე გადაიწევა, რომელსაც ვარემოება ამაში ხელს მოუშართავს. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ამის წინააღმდეგ ბ. ნ. ქორდანიასაც არაფერი ექნება. 9)

ი. ფარანანი.

P. S. შეიძლება ინტელიგენციის ასე დანაწილება: მალალი, საშუალო და დაბალი, მიუხედავთ მათი კლასიური ინტერესებისა. 10)

ქუთაისი

აგტ.

მცხოვრის შენიშვნები

(ქ. მიუსხენი. *)

სანონის ძალით მამა-კაცი ვალდებული არაა თავისი სატრფო შეერთოს, მაზე ჯვარი დაიწეროს უე-

8) ვინ თქვა ანა აქვთა სვეთოჲო? ეკვლა ესენი სომ განსებრივ არისტოკრატის შუადგეკენ? მასსადაქე პრივილეგიების და უაღრესობის გამომსატველი და დამრეკლია. ამიტომაც არის რომ ინტელიგენცია დღემდის ვერ შეუძრავდა მუშათა მოძრაობას, რომელიც ყოველნაირი პრივილეგიის მოწინააღმდეგეა.

ნ. ჟ.

9) ჩვენ არც ერთ აქ გამოთქმულ აზრს ან ვეთანხმებით. მთელი წერილი აკუბულია ინტელიგენტურ პრინციპზე და ანა კლასიურზე. ეს კლასთა უარის ყოფა და მათ ალაგას ინტელიგენტთა ჩანძა.

10) მაშ ქუჩენებით კლასიური ინტერესი? მაშ ინტელიგენციაც კლასი ყოფილა. და რამდენიც უნდა ანაწილათ ეს მაინც კლასთა დაწება.

ბ. ჟ.

*) ის. „კვალი“, № 26.

ქველათ, თუმცა ეს ხშირათ მოხდება ხოლმე. სატრფონი ჯერ თავისუფალი სიყვარულით არიან შეკავშირებულნი და ეს მათი კავშირი ეკლესიურ სანქციას რამდენსამე წლის შემდეგ მიიღებს, როცა შეილება კარგა წამოზრდილნი არიან. მაგრამ ეს სრულ მათ თვესუფლებასზეა დამოკიდებული და ძალის დატანება არაფერს და არაფის არ შეუძლია. მხოლოთ მამა-კაცს აწევს თავს ერთი ვალდებულია. ეს არის შეილების აღზრდისთვის მატერიალური ზრუნვა, ამას კანი ავალებს მას. თუ მან თავის ნებით არ იკისრა ეს, ქალი იჩივლებს და სამსჯავრო თვეში 12 მარკას (6 მანეთს) გადაუწყვეტს მამა-კაცს გადასახდელათ. ესფული ბავშის აღსაზრდელია, სანამ მას დედის ან მამის მოვლა ეჭირება. თუ საყვარელმა უსიყვარულობა გამოიჩინა და ბავშის აღზრდის მოვლეობა, როგორმე თავიდან აიცილია, მაშინ ბავში ქალაქის ხარჯზე იზრდება. ქალაქს ბავშებისთვის თავ შესაფარები აქვს გამართული და მათი აღზრდის საქმე იქ სრულ გიგინურ საფუძველზეა დაყენებული. 6 წლის შემდეგ სახალხო სკოლაში შეჰყავთ და სწავლას ასრულებიებენ.

ერთი სიტყვით მიუნხენში თავისუფალი სიყვარული (freie Liebe) დამკვიდრებულა. 1895 წ. მიუნხენში თუთხმეტი ათასი ბავში დაიბადა. აქედან ერთი მესამედი, ხუთი ათასი, „უკანონო“ ე. ი. ფორმალურ ქორწინების გარეშეა დაბადებული. ეს არის ოფიციალური სტატისტიკის ჩვენებით. უნდა ვიფიქროთ, რომ ნამდვილათ მათი რიცხვი ნაჩვენებს აღემატება. ასეთ ზნე-ჩვეულებას ის შედეგი აქვს, რომ მიუნხენში ხალხი ძალიან სწრაფათ მრავლდება. 1871 წელს მცხოვრებთ რიცხვი იყო 170 ათასი, 1880 წ. — 230, 1890 წ. — 350 ათასი, ხოლო 1895 წ., როგორც ზემოთაც მოვიხსენიეთ, 407 ათასი, მამასადამე, 25 წლის განმავლობაში ქალაქს 237 ათასი სული მცხოვრები მომატებია. ასეთი პატარა ქალაქისთვის, როგორიც მიუნხენია, ეს მნიშვნელობას მოკლებული არაა.

როგორც ხედავთ, აქაურ ქალს თავისი სიყვარულითაც სარგებლობა მოაქვს სამშობლო ქალაქისათვის. ხალხი მრავლდება, ძალა მატულობს, ქალაქი დღითი დღე საკვირველი სისწრაფით იზრდება და წინ მიდის შეუჩერებლივ. ამიტომ საზოგადოების აზრი აღარ უკრძალავს ქალს სიყვარულს, აღარ ჰყვეცს და აღარ ავიწროვებს მის პირად თავისუფლებას. „ეჰ, ახალ-გაზდა ხარ, დატკბი, გაინარეო“, ეუბნება ის.

არა მგონია სადმე ისე ადვილი იყოს ქალის გაცნობა, როგორც აქ. ორ-სამჯერ შეხვდით, მასთან იყიდეთ რამე, ან არ იყიდეთ, მხოლოთ შემთხვევით შეხვედით მის მალაზიაში, — მორჩა და გათავდა, მეტი გაცნობა აღარ გინდათ. შევიძლიათ შემდეგ,

საცა შენელებით, თავისუფლათ ემასლაათოთ. ან და რამდენჯერმე შენედრა ც არაა საჭირო; ხედავთ ქუჩაში მარტო მიღის, მოგეწონათ, — მიღით პირდაპირ, თავი დაუქარით, გაცნობის სურვილი გამოუცხადეთ, ხელის ჩამოსართმევით ხელი გაუწვდინეთ. ის ლმობიერათ ხელს გამოგიწვდისთ, გაიღიმება და ორ წუთში ისეთ მასლაათს გააბამს, თითქოს ათი წლის გაცნობილები იყვეთ. აქაური ქალისთვის უცნობი კაცის გაცნობა მეტათ სასიამოვნოა. მას გაცივობთ ხოლმე ახირებულათ, ქუჩაში, მარა ქალი ამას ყურადღებას არ აქცევს. მისი ბუნება, ასე ეთქვათ, მეტათ იდი-ალურია და სიმარტივე ქცევაში არ ეუცხოვება...

უცხოელი მოვიდა მიუნხენში, ნაცნობი არავინ ჰყავს. მხოლოთ რამდენიმე ჰფენინგი დაწარჯოს და ნაცნობებს ბევრს იშოვის. საკმარისია ერთხელ გაზნეთში შემდეგი განცხადება დაბეჭდოს: „უცხოელს ნაცნობები არ ჰყავს, ეძებს აქაური ქალის გაცნობას“ და რამდენსამე საათში ასიოდე წერილი მოუვა, ქალები ჰპატიჟობენ, — სიამოვნებით გაგიცნობთო, მხოლოთ ამა და ამ ადგილზეო. ასეთი განცხადებები აქაურ გაზეთებში თითქმის ყოველ დღე იბეჭდება. მახსოვს, ერთხელ ვილაცა ასე აცხადებდა: „მწყურაან სიყვარული, საუბედუროთ ქალს არავს ეიცნობ. ჩემი ადრესი“... უეჭველია ამ განცხადების დამწერსაც ბევრი წერილები მიუვიდოდა სხვა-და-სხვა ქალებისაგან...

ასე თავისუფლათ და დამოუკიდებლათ ატარებს დროს აქაური ქალი. მაგრამ, რაც უნდა იყოს, ქალი მაინც ქალია. და ეს იმაში გამოიხატება, რომ მას გათხოვებას სურვილი არა დროს არ შორდება. მიუნხენელ ქალსაც გათხოვება მიზანში აქვს ამოღებული და, ადრე იქნება თუ გვიან, ელის ამ მიზნის მიღწევას. მაგრამ ლოდინსა და შესრულებას შუა დიდი მანძალი...

რასაკვირველია, მეტია ლაპარაკი იმაზე, რომ აქაური გათხოვება თუ ცოლის შერთვა მაჭანკლების შემწეობით არ სრულდება. ქალს, რომელიც სატროფოს სხვის დაუხმარებლათ ირჩევს, საქმროს გამოჩევა თავის თავათ აღარ გაუჭირდება. ის ამ საქმეს თავის ძალ-ღონით ჩარხავს. როგორც ყველგან, ქალის მზითვეს აქაც დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ თითოეული ახალ-გაზდა ქალი ამის ცდაშია, რომ ფული შეინახოს და სამზითვო დაიმზადოს. ამას ყველა, რასაკვირველია, ვერ მოახერხებს. მაგრამ თუ ბედმა გაუღიმა და მოახერხა, მერე მისი საქმე გაჩარხულია, საქმროს ადვილათ იშოვის; ან პირადათ გაცნობა და შეერთავს, ან გაზეთის საშუალება მიჰმართავს. „ახალგაზდა ქალი, სწერია გაზეთში, ეძებს საქმროს, აქვს 3000 მარკა მზითვათ, ხა-

სიათი კარგი აქვს, იცის მეოჯახობა, საქმრო უნდა იყოს წყნარი ხასიათის, ხანში შესულსაც არა უშავს რა. ადრესი... ასეთ განცხადებასაც ხშირათ წაიკითხავთ: „ქალიშვილი, 45 წლისა, დინჯი ხასიეთის, ეძებს საქმროს, აქვს მზითვეი—10000 მარკა, აქვს აგრეთვე ერთი დუქანი.

აქ ერთი კითხვაა საინტერესო: როგორ უცქერიან საქმროები ქალის წარსულ ცხოვრებას? აი ამის პასუხი: „ქალიშვილი, — ამბობს განცხადება, — 25 წლისა საქმაოთ ლამაზი, კარგი ყოფა-ქცევის, თავდაჭერილი, დინჯი, კარგი მეოჯახე ეძებს საქმროს. ჰყავს ორი შვილი, ქალ-ვაჟი - ქალი არის 4 წლის, ვაჟი ორის, მარა ძალიან წყნარი ხასიათისანი არიან და ამასთან მეტათ ჰკვიანები. შეძლება აქეთ 2000 მარკა. საქმრო არ უნდა იყოს ძალიან ხანში შესული, ადრესი“...

ამას განმარტება აღარ ეჭირება. აქაური გაზეთების განცხადებებში მეტათ საინტერესოა „შერთვა-გათხოვების“ განყოფილება (Heirat), იქ ბევრ აქაური ცხოვრების დამახასიათებელ ამბებს ამოიკითხავთ. მამაკაცებიც ხშირათ აცხადებენ გაზეთში ცოლის შერთვის სურვილს. საზოგადოთ აქ განცხადებით გათხოვება თუ ცოლის შერთვა ჩვეულებრივი ამბავია.

თუ ხალხის რაოდენ აბას შევეუფარდებთ, ქორწინებათა რიცხვი აქ ბევრი არაა. მამაკაცები ცოლ-შვილის თავზე მოხვევას ერადებიან. რამდენისამე წლის სტატისტიკური ცნობები შევადარე ერთმანერთს და დავრწმუნდი, რომ ამ მხრით აქაურ ქალებს ბედი ნაკლებათ წყალობთ... უმრავლესობა უქმროთ რჩება და თავისუფალ სიყვარულში ჰპოვებს ნუგეშს და კმაყოფილებას.

მაგრამ კმარა. დავანებოთ თავი გაუთხოვრებს, იმხიარულონ, რამდენიც ჰსურდეთ. ჩვენ კი ახლა გათხოვილი ქალი და მისი ოჯახი ვაეიცნოთ.

ფ. ჰატრეშივილი.

(შემდეგი იქნება)

„ტ ა ს ი“.

(მოთხრობა)

I.

ესუ!.. სმის „ჰარი-ჰარალი“, „კუჩხა-ბედნიერი“, „ნეფია“, „მაყრული“ და სხვა. ამეებს ხან-და-ხან აჰყვება დამთვრალთა „ჰეი-ჰეის“ ძახილი, განურებული დაირა-ტამის და მასთან არეულ ცეკვა-ბრახუნის

ხმა. ნეტა რა აშბაგია? მიეუახლოვდეთ ჩუმათ და შორიდან მაინც ვადეწოთ თვალ ყური. აი, გრძელი და ვიწრო მამა-პაპური სუფრა დგას ერთ დიდ დარბაზში. ქალებს დაუქერიათ სუფრის ის ნაწილი, რომელიც სამხარეულოზე უფრო ახლოა, და კაცებს კი — რომელიც მარაზზე. — ალბათ მისთვის მღეროიან ესენი ასე ხშირათ:

„მასწინძელ კაცათ მასწინძელს
გუფითა მსიარუფითა,
ახალი ჩქემა დაგლიჯა
მაცანში სიარუფითა!“

ან კიდევ: „მასწინძელი უხვია,
თუ ან გადაუხვია“..

ამ დროს მასწინძელი გადახედავს სუფრას და თუ სადმე ღვინის ნაკლებულობა შეამჩნია, „გადახვევა“ არ შემატყონო, წამსვე შემოაბრუნებინებს ღვინით სავსე დოქს და თან დასძენს: „დალიეთ, თქვენი ჭირიმეო!“ სტუმრები, აბა, როგორ გააწბილებენ ამისთანა მასწინძელს!..

„მეფე-დედოფალი“ ვაცეკვოთ, „მეფე-დედოფალიო“, წამოიძახა ვიღამაც. აჰა!.. აქ ქორწილი ყოფილა! აბა, „ნეფეიას“ და „მაყრულს“ რათ მღეროდენ, თუ ქორწილი არ ყოფილიყო! მარა ისეც მოხდება ხოლმე, რომ „ნეფეიას“ და „მაყრულს“ „უბრალო“ ლხინშიაც მღეროიან, ეგება ამ სიმღერებმა გასათხოვრებს გულში გაუღიტინოს და გათხოვებას დაუჩქარონო. რას გამოვლიან აქედან-ცხადია: ქორწილში დროების გატარებას. მაგრამ.. ეჰ! რასაც უნდა გამოვლოდენ!.. ჩვენ ახლა მათთვის აღარ გეცალიან, — აგერ ქორწილია და ვინ არის მეფე ან დედოფალი, გამოვიცნოთ. აქ გამოცნობა არც გასაჭირია, აი მათი გამოსაცნობი ნიშნები: ისინი არიან თეთრათ ჩაცმული, რომელიც განგებ ამ შემთხვევისთვის არის შეკერილი; თეთრათ ჩაცმული ქალი და კაცი ერთათ სხედან და ყველაზე მეტათ მორცხვობენ. ნამეტნავათ ქალი მორცხვობს, — იგი თავ-ჩალუნული ზის, თვალები იატაკისთვის მიუშტერებია, მაგრამ ყოფილა იმისთანა შემთხვევაც, რომ დედოფალი აქეთ-იქით იყურებოდეს და უფრო კი იმ კაცისკენ, რომელიც მას გვერდით უზის. მეფეს იმდენი გამოსაცნობი ნიშნები არ აქვს, რამდენიც დედოფალს, — მასაც, როგორც ზევით ვთქვით, თეთრა ტანისამოსი აცვია, ცოტა ისიც მორცხვობს, სამაჟლობელს და ხან სადღეგრძელოებსაც კი ძალიანათ მიირთმევს; როცა მეფე-დედოფალს თხოვენ იცეკვეთო, მეფე დედოფალზე უწინ გამოაცხადებს თანახმობას; როცა ზის, ცერითა და სალოკი თითით უღვაშებს იწმენდს, თითქო საკოცნელათ ემზადებო; ძალ-მალ გადახედვადეს ხოლმე დედოფალს და ყოველ გადახედვაზე ჩუმათ უღვაშებში, რომელსაც ამ დროსთვის ჩამოფუშავს, გაიღიმებს და სწავა-და-სწავა.

აბა, მკითხველო, დაუკვირდეთ, ვის უფრო ეტყობა ეს ნიშნები: აი, თეთრათ ჩაცმული ქალი და კაცი, ერთათ სხედან, სხეებზე უფრო ღინჯობენ.. ჰაა! შეგაბეროსთ მზე და მთვარესაერთი.. აი, ვიღაც ახალი სტუმარი მოვიდა, აილო ხელში დიდი ჭიქა, ღვინით სავსე, მიუღლოცა მეფე-დედოფალს და გადაუშვა ღვინო დალოცვილ ყელში. ტოლუმბაშის ბრძანებით ყველამ დალია ამ კაცის სადღეგრძელო. მართლა, ორიოდ სიტყვა ტოლუმბაშზე: — ეს არის კარგა მოსული ვაჟკაცი, მომსხობ, ქერა სახის პატრონი, მისი თვალეები... მარა მის თვალებს რას დავეძებთ! ღვინოს კი კარგათა სვამს და, სხვა ღირსება აქ საჭირო არაა! იგი, წესისამებრ, უნდა იყოს ამორჩეული „დამხვედურთაგან“, რადგანაც დღეს ქორწილის პირველი დღეა: გუშინ ეს ხმაურობა არ იხმოდა. „დამხვედურები“ ძალიან ეჯიბრებიან „მოსულებს“. ეს „დამხვედურ“ — „მოსულები“ ვინლა არიან?.. „დამხვედურები“ არიან დედოფლის მშობლებისგან ამორჩეული მარჯვე-მარჯვე ღვინის მსმელები, ამ შემთხვევისთვის განგებ მოპატივებულნი: — მოსულებმა არავენ დაგვიტრონ და, თუ შეიძლება, ჩვენვე დავათროთ ისინი და ღვინით კისერი მოვტეხოთო. მარა არც „მოსულებია“ ისე „ნაყარი ხალხი“! ისინიც ამორჩეული გახლავან მეფისაგან: — დამხვედურები დავათროთ, სუფრიდან გავრეკოთ და ბურთ-მოვდანი ჩვენ დავიჩინოთო. რადგან ასეთი ჯიბრობაა მოსულ-დამხვედურთა შორის, ამისთვის თითოეული მაყარი ცდილობს არ დათერეს და როგორმე ღვინის დაღვევა თავიდან აიცილოს. ამიტომ ისინი ხშირათ სუფრას ქვეშაც ღვრიან ღვინოს.

დაღამდა. საშინლათ ცივა, გიორგობის თვეა, ბნელი, უმთვარო ღამეა. შეგვიძლიან გულ-დასმით ვადეწოთ ქორწილს თვალ-ყური. აი, ტოლუმბაშმა აილო ყანწი: ხელმეორეთ აღდგრძელეს გლეხი ანტონა ნილაბაძე, დედოფლის მამა! ალავერდი თქვენთან! და ტოლუმბაშს ჩამოართვეს რალაც მანქანებით უცბათ დაკოილი ყანწი. — ძალიან გლეხია! მაგას ახლა მთელ კვირიკეთში ვერვინ ჯობს, ამბობდენ შექეფიანიებული მაყრები, — ორი ვაჟი დაცოლშვილიანიებული ჰყავს; მერე რა შევნიერია ი უნცროსი რძალი!.. ეს ერთი ქალიშვილიც ჰყავდა გასათხოვარი და კიდევ მოიცილა თავიდან! — ამასობაში ამათ სავსე ყანწი მიუვიდათ. ისინი გაჯანჯლდენ: ანტონას სადღეგრძელო რა ხანია დავლიეთო. მარა ვინ დაუჯერა! დააკლევინეს საწყლებს და ერთ მათვანს მაშინვე „მოწყდა კისერა“, — საბრალო უგრძობლათ დავარდა ძირს. ყველა მთვრალია, დამხვედურიც დამოსულიც, მარა ამ უკანასკნელებში ვრია ერთი მოგრძო სახის პატრონი, შევ-გრძელ-წვერა კაცი, რომელსაც ოღნავ ეტყობოდა სიმთვრალე. — ამის წინ,

სუკრას ქვეშ ღვინის ტბა იყო დამდარი. ეტყობოდა, რომ ღვინის სასმელათ არ ეცალა!—მის პირდაპირ ისხდნენ ქალები, რომელთა შორის ერთი ყველაზე უკეთესი იყო, როგორც ცისკარი ვარსკვლავებში. აი, ამ ქალისკენ, რომელსაც ქმრიანობა ეტყობოდა, ჰქონდა ამ კაცს თვალები და ქალსაც მისკენ. ამათ ერთმანეთს ბევრი უჭერიტეს, თვალების ქნევითაც მუსაიფობდნენ, ნამეტნავათ მაშინ, როცა სუფრაზე არეულობა შეიქნებოდა. რომ დაღამდა და ყველა ღვინით გაიჭლენთა, ქალმა თვალი უყო კაცს და ორნივე ერთათ შეუმჩნეველათ გავიდნენ კარში.

II.

ეს კაცი შეხედულობით იყო იმისთანა, რომ მისებრს ამ დროში ძვირათ შეხედვებით.—იგი იყო მაღალი, სქელ-ბეჭებიანი; მისი მსხვილ-მსხვილი მკლავები, ცოტა მოგრძო პირისახე, შავი გრძელი წვერები, მაყვალსავით შავი დიდი თვალები—გრძელი წამწამებით, მათზე გაწოლილი სქელი წარბები და თავზე ხშირი თმა, ყველა ეს ამ კაცს ზოგიერთ სუსტ არსებისათვის საშიშ შესახედავთ ხდოდა და უფრო გულ-მაგრებს კი მის დანახვაზე გაახსენდებოდათ ძველი დროის რომელიმე გმირი. ზნეობით და ხელობით კი... მაგრამ რომ ესენი შევიტყოთ, დავიწყოთ ცოტა შორიდან.

იასონ პირბადიანი და მისი ცოლი ქეთო ხანში შესული ადამიანები იყვნენ და ერთი ვაჟიშვილის მეტი არა გააჩნდათ. თუმცა ფულზე კი ძვირობდნენ, მაგრამ სახნავ-სათვის და ტყიანი ადგილები კი ბლოთ ჰქონდათ. ამ სიმდიდრის წყალობით ფიქრობდნენ ნი შეიღის აღზრდას სასწავლებელში. ჰქონდათ ახეში ძველი მოსაზრება: „შეიღი მტრულათ გაიდა და მოყვრულათ მოგეპყრობაო“, საწყალ ბავშვს სინი საშინელ დარჯაკში ატარებდნენ; ტუქსავდ უშინებდნენ, არ აძლევდნენ თავის დროზე ბავშვებთან მამობის ნებას—გაქსუვდებო; არ შეეძლო საბრალო რომ დედ-მამის დაუკითხავათ ერთი ვაშლი ან იგი მოეწყვიტა ეზოში,—გაწუწკდება და კაცათ არგებსო. ამის გამო საბრალო ბავშვი იძულებული იყო თავის ბავშურ ბუნების დასაკმაყოფილებლათ გაპარულიყო ბავშვებში და ისე ეთამაშნა, ან კიდევ მოპარვით წაეღო სადმე ხილეულობა და თავი შეექცია. ერთხელ პატარა ბახუ (ეს იყო ამ ბავშვის სახელი), ოთახში შემალული, რაღაცას აკნატუნებდა. იასონი მივიდა და კარებზე დაუკაკუნა, მანდ რას აკეთებო.—„არაფერს, ბაბა, ელოცულობ რე მალე გამოვალო“. ბახუმ იცოდა, რომ იმ ოთახში მისი დედ-მამა სალოცავათ შედიოდნენ. იასონმა შეიღს ამ ხანათ არაფერი უთხრა და კიდევ გაეცინა: რო-

გორ მოახერხა და თავიდან მომიშორა, ნიჭიერი იქნება სწორეთო!..—მაგრამ იქნება ვინმემ იფიქროს; რაკი პატარა ბახუს ასე ტუქსავდენ, ალბათ მას ბეჯითობას და შრომას აჩვენებდნენ; კიდევ ეს არის, რომ ეს ასე არ იყო. „ერთი გვეყავს და თუ ჭაჯაფავეთ და ვაშრომეთ, დასუსტდება, დაავთმყოფდება რე მერე, ვინ იცის, რა დემართებოა“, ამბობდნენ ბახუს აღმზრდელები—იასონი და ქეთო. ამ აზრის მიხედვით ისინი შეიღს წყლის მოსატანათაც არ აგზავნიდნენ და ამაზე მძიმე საქმეს ხომ, რასაკვირველია, არ აკადრებდნენ. პატარა ბახუ შეიღის წლისა შეიქნა, დრო იყო, რომ მას წიგნის კითხვა დაეწყო. მართლაც იასონმა უყიდა შეიღს „კოკორი“, მიიყვანა იგი მთელ სოფელში განთქმულ „მასწავლებელთან“, რომელმაც ბავშვს კითხვა ამ ნიჩრათ დააწყებინა: ახალ-მთვარეზე მიიყვანა იგი წყაროსთან, ჩააყრევინა შიგ ტრტველა ფეხები, მიუჯდა გვერდით და აკითხებდა: ან, ბან, გან, დონო. „მასწავლებლის“ სიტყვით წყალში ფეხების ჩაყრა ნიშნავდა იმას, რომ ბავშვი წყალსავით წაიკითხავს წიგნსო. მართლაც გავიდა მთელი წელიწადი და ბავშვი „წყალსავით“ ჰკითხულობდა: გაიზვირა ანბანი რიგისამებრ და მის მეტი აღარა ახსოვდარა! მასწავლებელს ჯაფერი მოსდიოდა: როგორ შემარცხენა ი საძაველმა, ამდენხანს კითხვა ვერ ისწავლა, თავი მომჭრა! მარა რა ჩემი ბრალია!.. უნიჭოა და მე რა ვუყო, ჩემ ტვინს ხომ ვერ ჩაუღებო?—აიძვებდა იგი თავის თავს და იასონსაც ამასევე ეუბნებოდა. უკანასკნელს მასწავლებლის სიტყვა სარწმუნოთ მიაჩნდა, მარა მაინც თავისას არ იშლიდა: რაც მომივა-მომივიდეს და ჩემ შეიღს კი უსწავლეოს არ დაეტოვებო! მართლაც ბახუს დაადგა სიცხე: ყოველ-დღე წყვლით ღვედნენ,—ან მოკვდი, ან ისწავლეო, ჩაჰყვიროდნენ მშობლები და შრომის მიუჩვენელ ბავშვს ეს ამბავი, რასაკვირველია, საშინლათ ეუტხობებოდა... თავ-ბედ მოძღვლებული წიგნს ხან სად ისერიდა და ხან სად... ბოლოს, დიდ ვაი-ვაგლანს შექდევ, ბავშვა შეისწავლა მცირეოდნათ კითხვა და მერე კი, რა რომ კითხვის ძალა შეიტყო, ჩინებულათ შეიყვარა წიგნი. ვათავა „კოკორი“, „დედა-ენა“ და ამ დროს სასწავლ ქებლშიაც მიაბარეს, სადაც მან ჩინებული შეგირდ სახელიც მალე მოიპოვა. იასონის და ნამეტნავათ ქეთოს სინხარულს საზღვარი აღარ ჰქონდა; მაგრამ ამ დროს ერთმა გარემოებამ იასონის სინხარულსაც მოუღო ბოლო და მასი შეიღისაგან სწავლის გაგრძელებასაც.

დ. თომასილი.
(შემდეგი იქნება)
რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.